១.បរិស្ថានធម្មជាតរបស់ទន្លេមេគង្គ

បរិស្ថានធម្មជាតនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គ

ទន្លេមេគង្គគឺជាផ្លូវទឹកអន្តរជាតិមួយដែលមានប្រភពពីខ្ពង់រាបទីបេនិងហូរកាត់តាមដីសណ្តរទន្លេមេគង្គឆ្ពោះបន្តរហូតទៅដល់សមុទ្រចិនភាគខាងត្បូង។ទន្លេនេះសម្បូរទៅដោយជីវៈចម្រុះគ្រប់ប្រភេទដែលជាប់ចំណាត់ថ្នាក់ទីពីរបន្ទាប់ពីទន្លេអាមាហ្សូន(Peterson និង Middleton ២០១០)។ក្រៅពីត្រីដែលមាន៨៥០ប្រភេទទន្លេនេះក៏មានរុក្ខជាតិ២០,០០០ប្រភេទមានសត្វ៤៣០ប្រភេទមានដូចជាពពួកបក្សីចំនួន១,២០០ប្រភេទនិងពពួកល្មូននិងពពួកសត្វរស់នៅបានទាំងក្នុងទឹកនិងលើគោកចំនួន៨០០ផ្សេងទៀតផងដែរ (Thompson២០០៨)។អាងទន្លេនេះទាំងមូលមានផ្ទៃក្រឡា៧៩៥,០០០គ.ម²គឺស្មើពីរដងនៃផ្ទៃដីប្រទេសជប៉ុនដែលមានទំហំ៣៧៧,៩៤៧គ.ម²និង មានបណ្តោយប្រវែង៤,៩០៩គ.ម (MRCឆ្នាំ២០០០: ៥)។

រូបភាពទី១៖ទន្លេមេគង្គ

ចម្ងាយរវាងប្រភពទន្លេនិងដីសណ្តរនៅក្នុងប្រទេសជប៉ុនមានចម្ងាយខ្លីដោយឡែកទន្លេមេគង្គហូរក្នុងរយៈចម្ងាយមួយដ៏ឆ្ងាយ។លក្ខណៈពិសេសមួយទៀតរបស់ទន្លេមេគង្គគឺនៅត្រង់រយៈកម្ពស់របស់វាធៀបជាមួយនីវ៉ូទឹកសមុទ្រដែលមិនមានភាពខុសគ្នាច្រើនរវាងប្រភពទន្លេនិងដីសណ្តរ។

ទន្លេមេគង្គហូរកាត់ប្រទេសចំនួន៦រួមមានប្រទេសចិន (ខេត្តQinghaiនិងខេត្តYunnan) ប្រទេសភូមា/មីយ៉ាន់ម៉ាប្រទេសឡាវប្រទេសថៃប្រទេសកម្ពុជានិងប្រទេសវៀតណាមហើយបន្ទាប់មកហូរចាក់ចូលទៅក្នុងសមុទ្រ។នៅក្នុងប្រទេសចិនភាគខាងលើក្បាលទន្លេដ៏ធំរបស់ក្នុងពិភពលោកចំនួនបីដែលរួមមានទន្លេYangtze ទន្លេមេគង្គនិងទន្លេSalween បានហូរប្រកៀកគ្នាដូចនេះហើយភូមិសាស្ត្រតំបន់នេះត្រូវបានគេហៅថាទន្លេស្របបី។បន្ទាប់មកទន្លេមេគង្គហូរចូលក្នុងប្រទេសឡាវតាមបណ្តោយព្រំដែនប្រទេសភូមា-ឡាវហើយក្រោយមកបន្ទាប់ពីហូរតាមបណ្តោយព្រំដែនថៃ-ឡាវទន្លេនេះបានហូរចូលក្នុងប្រទេសកម្ពុជាដែលជាកន្លែងតភ្ជាប់ជាមួយនឹងបឹងទន្លេសាបដែលជានិមិត្តរូបរបស់ប្រទេសកម្ពុជា។នៅចុងក្រោយទន្លេនេះហូរចូលក្នុងប្រទេសវៀតណាមដែលគេស្គាល់ថាជាទន្លេនាគប្រាំបួន។តំបន់ដីសណ្តរទន្លេមេគង្គនៅក្នុងប្រទេសវៀតណាមគឺជាតំបន់ផលិតស្រូវដ៏ធំបំផុតមួយរបស់ពិភពលោកហើយចាប់ពីទីនោះមកទន្លេមេគង្គហូរចាក់ចូលទៅក្នុងសមុទ្រចិនខាងត្បូង។

ទន្លេមេគង្គមានប្រភពមកពីការរលាយដុំទឹកកកនៅភ្នំHimalayas(ភ្នំហេមពាន្ត)ប៉ុន្តែទឹកដែលហូរពីផ្ទៃអាងផ្សេងៗនៅក្នុងប្រទេសចិនបានចូលរួមចំនែកដល់លំហូរទឹកទន្លេនេះចំនួន១៦% ប្រទេសភូមាចំនួន២%ប្រទេសឡាវចំនួន៣៥% ប្រទេសថៃចំនួន១៨%ប្រទេសកម្ពុជាចំនួន១៨% និងប្រទេសវៀតណាមចំនួន១១% (MRC ២០០៥) ។

	ប្រទេសចិន	ប្រទេស ភូមា	ប្រទេសឡាវ	ប្រទេសថៃ	ប្រទេស កម្ពុជា	ប្រទេស វៀតណាម	ផ្ទៃអាងទឹក ទាំងមូល
ផ្ទៃអាងទឹក (គ.ម២)	១៦៥,០០០	២៤,០០០	២០២,០០០	១៨៤,០០០	១៥៥,០០០	៦៥,០០០	៧៩៥,០០០
ផ្ទៃអាងទឹក (គិតជា% នៃផ្ទៃរងទឹកភ្លៀង ទាំងមូល)	២១	៣	២៥	២៣	២០	៨	១០០
កម្រិតទឹក (គិតជា% នៃផ្ទៃរងទឹកភ្លៀង ទាំងមូល)	១៦	២	៣៥	១៨	១៨	១១	១០០

តារាង១៖ការប្រៀបធៀបផ្ទៃអាងទឹកទន្លេមេគង្គ រវាងប្រទេសទាំង៦ (MRC ឆ្នាំ២០០៥)

អាងទន្លេមេគង្គទទួលរងឥទ្ធពលអាកាសធាតុពីខ្យល់មូសុងត្រូពិច។ចាប់ពីពាក់កណ្តាលខែឧសភាដល់ខែតុលាខ្យល់មូសុងនិរតីនាំមកនូវរដូវវស្សា។ចាប់ពីខែវិច្ឆិកាដល់ពាក់កណ្តាលខែមីនាតំបន់នេះ

ត្រូវរងឥទ្ធពលខ្យល់មូសុងឦសានដែលនាំមកនូវរដូវប្រាំង (MRC២០១០៖១៤)។រដូវប្រាំងនេះបន្តរហូតដល់ខែមេសាហើយបន្ទាប់មកនៅខែឧសភាភ្លៀងចាប់ផ្តើមធ្លាក់ដែលបង្ហាញពីការចាប់ផ្តើមនៃរដូវវស្សា។ក្រៅពីតំបន់នៅក្នុងប្រទេសចិនពេលវេលាដែលក្តៅបំផុតគឺនៅជុំវិញខែមេសា។

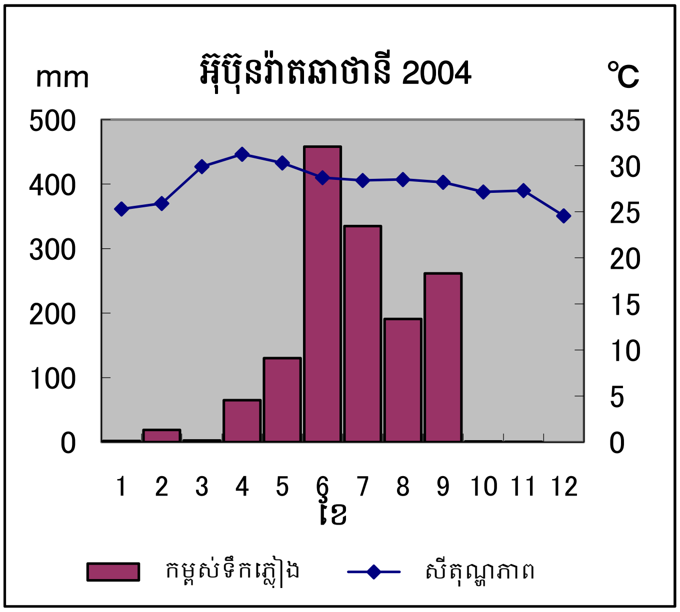

ដ្យាក្រាមទី២៖ សីតុណ្ហភាព និងកម្ពស់ទឹកភ្លៀងក្នុង ខេត្ត*អ៊ុប៊ុនរ៉ាតឆាថានី* (នាយកដ្ឋានឧត្តុនិយមខេត្ត*អ៊ុប៊ុនរ៉ាតឆាថានី* ប្រទេសថៃ ២០០៨)

កម្រិតទឹកភ្លៀងធ្លាក់ប្រចាំឆ្នាំនៅក្នុងខេត្តអ៊ុប៊ុនរ៉ាតឆាថានី(UbonRatchathani)ភាគឦសាននៃប្រទេសថៃមានកម្ពស់១,៥០០ម.ម។ចំនួននេះប្រហាក់ប្រហែលគ្នានឹងទីក្រុងតូក្យូដែរប៉ុន្តែក្នុងករណីមួយដូចមានបង្ហាញក្នុងដ្យាក្រាមទី២មានភ្លៀងធ្លាក់ខ្លាំងនៅចន្លោះខែឧសភានិងខែកញ្ញា។ចាប់ពីខែតុលារហូតដល់ដើមរដូវវស្សាក្នុងខែឧសភាពេញឆ្នាំបន្ទាប់មានភ្លៀងធ្លាក់តិចតួចបំផុត។ទន្លេមូន (Mun River)ដែលហូរកាត់តាមខេត្តអ៊ូប៊ុនរ៉ាតឆាថានីត្រូវទទួលរងឥទ្ធិពលពីលំនាំទឹកភ្លៀងនេះដូច្នេះកម្រិតទឹកចាប់ផ្តើមកើនឡើងនៅក្នុងខែឧសភានិងបន្តឡើងដល់កម្រិតខ្ពស់បំផុតនៅក្នុងខែតុលា។បន្ទាប់មកចាប់ពីខែវិច្ឆិកាដល់ខែមេសាកម្រិតទឹកចាប់ផ្តើមស្រកចុះបន្តិចម្តងៗវិញ។

មានតែទន្លេមេនៃអាងទន្លេមេគង្គទាំងមូលប៉ុណ្ណោះដែលទទួលបានទឹកពីការរលាយទឹកកកនៅភ្នំ Himalayas(ភ្នំហេមពាន្ត) ដូចនេះកម្រិតទឹករបស់ទន្លេមេនេះចាប់ផ្តើមកើនឡើងនៅក្នុងខែមេសា។ការប្រែប្រួលលក្ខណៈទាំងអស់នេះបង្កើតបានជាមូលដ្ឋាននៃបរិស្ថានធម្មជាតិដ៏វិសេសនិងប្រព័ន្ធជីវៈចម្រុះដ៏កម្រជាច្រើនប្រភេទផ្សេងៗគ្នានៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គ។

<u>ឯកសារយោង</u>

Mekong River Commission (MRC). 2005. *Overview of the Hydrology of the Mekong Basin.*
http://www.mekonginfo.org/assets/midocs/0001968-inland-waters-overview-of-the-hydrology-of-the-mekong-basin.pdf

Mekong River Commission (MRC). 2010. *State of the Basin Report 2010.*
http://www.mrcmekong.org/assets/Publications/basin-reports/MRC-SOB-report-2010full-report.pdf

Peterson, B., and C. Middleton. 2010. *Feeding Southeast Asia: Mekong River Fisheries and Regional Food Security.* Berkeley, California: International Rivers (IR).
http://www.internationalrivers.org/files/attached-files/intrivers_mekongfoodsecurity_jan10.pdf

Thompson, C. 2008. *First Contact in the Grater Mekong*.World Wildlife Fund (WWF) Greater Mekong Programme.
http://awsassets.panda.org/downloads/first_contact_final_report.pdf

Tone River Management Office of the Ministry of Land, Infrastructure, Transport, and Tourism, Kanto Regional Development Bureau.
What are the Unique Characteristics of Japan's Rivers? (in Japanese).
http://www.ktr.mlit.go.jp/tonedamu/tonedamu00082.html (Last accessed on September 30, 2012)

ឃិគូឈិយូកា

២. ប្រភេទត្រីនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គ

ប្រភពដ៏សំខាន់នៃប្រូតេអ៊ីនសម្រាប់ប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុងតំបន់ជនបទនៃអាងទន្លេមេគង្គក្រោម (ប្រទេសទាំងបួននៃទន្លេមេគង្គក្រោមដោយមិនរាប់បញ្ចូលប្រទេសចិននិងមីយ៉ាន់ម៉ា) គឺត្រីនិងប្រភេទមច្ឆាទឹកសាបផ្សេងៗទៀត។ដោយលើកលែងតំបន់ដីសណ្តរទន្លេមេគង្គប្រទេសវៀតណាមដែលនៅជាប់សមុទ្រនោះអត្រានៃការទទួលទានត្រីទឹកសាបមានកម្រិតខ្ពស់បំផុតនៅស្ទើរគ្រប់តំបន់ទាំងអស់នៃអាងនេះ។យើងសូមផ្តល់នូវទិដ្ឋភាពរួមមួយនៅទីនេះពីការប្រើប្រាស់ត្រីទន្លេមេគង្គដោយប្រជាជននៅក្នុងតំបន់ដោយដកស្រង់ចេញពីអត្ថបទស្តីពីការវាយតម្លៃទិន្នន័យដើមនៃធនធានជលផល(២០១០) របស់ឯកសារស្តីពី"**ការវាយតំលៃបរិស្ថានទន្លេមេគង្គជាយុទ្ធសាស្រ្តរបស់គណៈកម្មការទន្លេមេគង្គ**"។

១. ប្រភេទត្រីនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គ

អត្ថបទស្តីពីការប៉ាន់ប្រមាណទិន្នន័យដើមនៃធនធានជលផល(២០១០) បានវាយតំលៃពីប្រភេទត្រីក្នុងទន្លេមេគង្គដោយយកទិន្នន័យចុះបញ្ជីក្នុងប្រព័ន្ធទិន្នន័យFishBaseដែលកត់ត្រាទុកពីប្រភេទត្រីដែលរស់នៅក្នុងទន្លេចំនួន២០៨និងបឹងចំនួន៣២ទូទាំងពិភពលោក។យោងទៅតាមទិន្នន័យដែលបានចុះបញ្ជីឆ្នាំ២០០៩ត្រីចំនួន៧៨១ប្រភេទដែលគេរកឃើញនៅក្នុងទន្លេមេគង្គជាប់ចំណាត់ថ្នាក់ទីពីរបន្ទាប់ពីទន្លេអាមាហ្សូន(Amazon) ដែលមានត្រីរហូតដល់១,២៧១ប្រភេទហើយតួលេខនេះក៏បញ្ជាក់ផងដែរថាទន្លេមេគង្គជាទន្លេទីពីរនៅលើពិភពលោកដែលមានប្រភេទត្រីចម្រុះ។យោងតាមរបាយការណ៍មួយដែលចេញដោយអង្គការមូលនិធិសត្វព្រៃពិភពលោក(WWF) បានឲ្យដឹងថាអាងទន្លេមេគង្គគឺជាបណ្តុំនៃជីវៈចម្រុះដែលប្រភេទត្រីថ្មីៗជាង២៧៩ប្រភេទត្រូវបានរកឃើញនៅក្នុងទសវត្សចុងក្រោយ។កាលពីមុនគេបានវាយតម្លៃថាមានត្រីប្រមាណ១,២០០ប្រភេទប៉ុណ្ណោះនៅក្នុងទន្លេមេគង្គប៉ុន្តែបច្ចុប្បន្នវិញគេគិតថាត្រីទឹកសាបមានប្រហែល៨៥០ប្រភេទហើយអាចមានរហូតដល់១,១០០ប្រភេទផ្សេងទៀតមករស់នៅក្នុងទន្លេប្រសិនបើត្រីសមុទ្រដែលបំលាស់ទីមករស់នៅបណ្តោះអាសន្នក្នុងតំបន់ដីសណ្តរទន្លេមេគង្គត្រូវបានរាប់បញ្ចូល។លើសពីនេះទៀតត្រីចំនួន១៩៧ប្រភេទត្រូវបានចុះបញ្ជីនៅក្នុងប្រព័ន្ធទិន្នន័យFishBaseថាជាត្រីរស់នៅក្នុងបឹងទន្លេសាបដែលចំនុចនេះបង្ហាញថាបឹងនេះគឺជាបឹងទីបួននៅលើពិភពលោកដែលសម្បូរត្រីគ្រប់ប្រភេទ(បឹងប៊ីវ៉ាBiwa)របស់ប្រទេសជប៉ុនជាប់ចំណាត់ថ្នាក់ទីប្រាំមួយដែលមានសត្វចំនួន៦៩ប្រភេទ)។

ចំនួនប្រភេទត្រីនៅ២០ទីតាំងនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គ (ដោយរាប់បញ្ចូលទាំងអាងដៃទន្លេទាំងឡាយ) ត្រូវបានបង្ហាញក្នុងតារាងខាងក្រោម៖

តារាងបង្ហាញពីប្រភេទសត្វនៅក្នុង២០ទីតាំងនៃអាងទន្លេមេគង្គ

ទីកន្លែង	ប្រភេទ	អំបូរ	ចំនួនរកឃើញ
ប្រភពទឹកទន្លេមេគង្គនៅប្រទេសចិន	២៤	៣	៤
ខ្សែទឹកទន្លេមេគង្គភាគខាងលើក្នុងប្រទេសចិន	៣៤	៤	៤
ខ្សែទឹកទន្លេមេគង្គភាគកណ្តាលក្នុងប្រទេសចិន	៤៨	៨	៧
ខ្សែទឹកទន្លេមេគង្គភាគខាងក្រោមក្នុងប្រទេសចិន	១២២	២១	១៥
ប្រទេសឡាវភាគខាងជើង ទន្លេមេគង្គ	១៤០	៣០	២៦
ទន្លេណាមអ៊ូ(Nam Ou)	៧២	១៥	២៩
ទន្លេណាមង៉ុំ(Nam Ngum)	១៥៦	២៧	៤៣
ទន្លេណាមម៉ាង(Nam Mang)	៥៧	១៩	១៧
ទន្លេណាមខាឌីញ(Nam Kadinh)	៩៩	២១	៣៨
ទន្លេសុងក្រាម(Songkhram)	២១៦	៤០	៣៩
ទន្លេហ្សេបាងហ្វៃ (Xe Bang Fai)	១៥៧	៣១	៥១
ទន្លេហ្សេបាងហាំង (Xe Bang Hiang)	១៦០	៣៣	៤៧

ទន្លេមូន/ជី (Mun/Chi)	២៧០	៣៨	៤៩
ទឹកធ្លាក់ល្បាក់ខោនខាងក្រោមនៃទន្លេមេគង្គ (Khone Fall)	១៦៨	៣៤	២៥
ទន្លេមេគង្គខេត្តស្ទឹងត្រែង–ក្រចេះ	២០៤	៣៧	៣៣
ទន្លេសេកុង (Sekong)	២១៤	៣៣	៦៣
ទន្លេសេសាន្ត (Sesan)	១៣៣	២៦	២៤
ទន្លេស្រែពក (Srepok)	២០៤	៣២	៣៨
ទន្លេសាប (Tonle Sap)	២៨៤	៤៥	៣១
ដីសណ្តរមេគង្គ(Mekong Delta)	៤៨៦	៧៣	២៨

គណៈកម្មការទន្លេមេគង្គ៖សម្រង់អត្ថបទស្តីពីការវាយតំលៃទិន្ន័យដើមនៃធនធានជលផលឆ្នាំ២០១០ ទំព័រ១១

យោងតាមតារាងខាងលើដោយមិនរាប់បញ្ចូលតំបន់ដីសណ្តរទន្លេមេគង្គដែលជាកន្លែងត្រីទឹកប្រៃរស់នៅមានត្រីជាច្រើនប្រភេទកំពុងរស់នៅតាមដៃទន្លេរបស់ទន្លេមេគង្គដូចជាអាងទន្លេសុងក្រាមនិងអាងទន្លេមូន/ជីក្នុងប្រទេសថៃនិងនៅតាមដងទន្លេមេក្នុងខេត្តស្ទឹងត្រែងខេត្តក្រចេះនិងអាងទន្លេសេកុងនិងស្រែពកក្នុងប្រទេសកម្ពុជា៕

<u>ឯកសារយោង</u>

International Center for Environmental Management (ICEM). 2010.
Mekong River Commission (MRC) Strategic Environmental Assessment (SEA) for Hydropower on the Mekong Mainstream: Fisheries Baseline Assessment Working Paper.Vientiane, Lao PDR: MRC.
http://www.mrcmekong.org/about-the-mrc/programmes/initiative-on-sustainable-hydropower/strategic-environmental-assessment-ofmainstream-dams/

ឃិគូឈិយូកា

៣. អាងទឹកទន្លេមេគង្គ-ជាពិភពជលផលទឹកសាបដ៏ធំជាងគេបំផុតក្នុងលោក

១. ការទទួលទានត្រីទឹកសាប

បើយោងទៅតាមរបាយការណ៍ស្តីពីធនធានជលផល(ឆ្នាំ២០១០) សំដៅទៅខាងលើការចាប់ត្រីទឹកសាប នៅក្នុងប្រទេសទាំងបួននៃអាងទន្លេមេគង្គក្រោមដែលបានបង្ហាញនៅក្នុងស្ថិតិរបស់អង្គការការស្បៀង និងកសិកម្មដែលហៅជាភាសាអង់គ្លេសថា(FAO)នៃអង្គការសហប្រជាជាតិបានបញ្ជាក់ថាចំនួនត្រីចាប់បានសរុប៧៥០០០០តោនក្នុងមួយឆ្នាំ ប៉ុន្តែបើយោងតាមការស្ទង់មតិនៅមូលដ្ឋានវិញអាចធ្វើការប៉ាន់ប្រមាណថាផលត្រីប្រមាណ២.១លានតោនដែលត្រូវបានចាប់បានក្នុងមួយឆ្នាំៗដែលស្មើនឹង១៨% នៃទិន្នផលត្រីទឹកសាបដែលនេសាទបាននៅទូទាំងពិភពលោក។ យោងតាមការគណនានៃស្ថិតិរបស់អង្គការ ស្បៀងនិងកសិកម្ម(FAO)បានបង្ហាញថាការបរិភោគត្រីទឹកសាបប្រចាំឆ្នាំសម្រាប់មនុស្សម្នាក់នៅតាមអាងទន្លេមេគង្គក្រោមគឺស្មើរនឹង១៣,៨គីឡូក្រាមក្នុងមួយឆ្នាំ ខណៈដែលអត្រានៃការបរិភោគត្រីទឹកសាបក្នុងសកលលោកជាមធ្យមមានត្រឹមតែ ២.៣គីឡូក្រាមប៉ុណ្ណោះ។ ការបរិភោគត្រីទឹកសាបប្រចាំឆ្នាំនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាវិញស្មើរនឹង១៩,៤គីឡូក្រាមគឺខ្ពស់ជាងគេបំផុតនៅក្នុងពិភពលោក។ មានសេចក្តីសង្ខេបរបាយការណ៍ស្ទង់មតិចំនួន២០ផ្សេងទៀតបានបង្ហាញថា ការបរិភោគត្រីទឹកសាបប្រចាំឆ្នាំជាមធ្យមសម្រាប់មនុស្សម្នាក់អាចច្រើនរហូតដល់ទៅ៣២,៣គីឡូក្រាមសំរាប់ប្រទេសកម្ពុជា ២៤,៥គីឡូក្រាមសម្រាប់ប្រទេសឡាវ ២៤,៩គីឡូក្រាមសម្រាប់ប្រទេសថៃនិង ៣៤,៥គីឡូក្រាមសម្រាប់ប្រទេសវៀតណាម។បើយោងទៅតាមទិន្នន័យរបស់អង្គការ ស្បៀងនិងកសិកម្ម (FAO)សម្រាប់ឆ្នាំ ២០០០ដល់ឆ្នាំ២០០៣ ស្តីពីសត្វដែលមានជាតិប្រូតេអ៊ីនត្រូវគេបានបរិភោគក្នុងមួយថ្ងៃៗឃើញថាបានមកពីសត្វត្រីមានរហូតដល់ទៅ៤៩,៨% នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ៣៨,៣១% នៅក្នុងប្រទេសឡាវ ១៦,១៩% នៅក្នុងប្រទេសថៃនិង ១២,៨៧ក្នុងប្រទេសវៀតណាមដែលអាចបញ្ជាក់ឲ្យឃើញថាមានអត្រាខ្ពស់ខ្លាំង បើធ្វើការប្រៀបធៀបជាមួយអត្រាមធ្យមភាគជាសកលរហូតដល់ទៅ៥,៧៨%។ ប្រទេសកម្ពុជានិងប្រទេសឡាវ គឺមានការលេចធ្លោជាពិសេស នៅក្នុងប្រៀបធៀបនេះ។

២. ទិន្នផលត្រីទន្លេមេគង្គ

មានទិន្នន័យថ្មីពេលបច្ចុប្បន្នបានបង្ហាញថា ការនេសាទត្រីពីអាងមេគង្គត្រូវបានគេប៉ាន់ស្មានថាមានគុណតម្លៃសម្រាប់សេដ្ឋកិច្ចប្រចាំឆ្នាំពី២,១ (USD2.1) ពាន់លានដុល្លារ ទៅ៣,៨ (USD 3.8)ពាន់លានដុល្លារនិងពី៤,២(USD4.2)ពាន់លានដុល្លារ ទៅ៧,៦(USD7.6)ពាន់លានដុល្លារនៅឯតម្លៃទំនិញលក់រាយ (អាយស៊ីអឹម (ICEM) ឆ្នាំ២០១០) ។

នៅក្នុងតំបន់ជុំវិញនៃទឹកធ្លាក់ល្បាក់ខោន(Khone)នៅភាគខាងត្បូងនៃប្រទេសឡាវដែលជាតំបន់នេសាទសំខាន់នៃទន្លេមេគង្គដែលបានផ្គត់ផ្គង់ដល់ការការរស់នៅទៅដល់ប្រជាជនចំនួន៦៥,000គ្រួសារ។ ជាមធ្យមក្នុងមួយគ្រួសារគិតថាអាចចាប់ត្រីបានចំនួន៣៥៥គីឡូក្រាមនិងបរិភោគត្រីជាមធ្យមចំនួន២៨៩គីឡូក្រាម។

ផលត្រីសរុបដែលនេសាទបានពីតំបន់ក្បែរជួរទឹកល្បាក់ខោន(Khone)ប្រមាណជា៤,០០០តោន ដែលមានតម្លៃពី៤៥០,០០០(USD450,000) ទៅ១(USD1)លានដុល្លា (បារាណ(Baran), ចាន់ថឿន (Jantunen) និងចុងឆ្នាំ 2008) ។

មានប្រភពព័ត៌មានផ្សេងៗគ្នាបានធ្វើកា ារប៉ាន់ប្រមាណថាការផលិតត្រីទឹកសាបរួមទាំងការធ្វើកសិកម្មត្រីនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាសម្រាប់គណនាចំនួនរវាង១១,៧% និង ១៦% ឬរវាង ៨និង ១២%នៃផលិតផលក្នុងស្រុកសរុប។ ខណៈពេលដែលតួលេខទាំងនេះគឺជាការប៉ាន់ប្រមាណទាំងអស់ហើយវាពិបាកណាស់ដើម្បីទទួលបានស្ថិតិត្រឹមត្រូវសម្រាប់អ្នកនេសាទខ្នាតតូចសារៈសំខាន់នៃផលផលទន្លេមេគង្គដែលអាចត្រូវបានយល់ពីទិន្នន័យប្រហាក់ប្រហែលទាំងនេះដោយ (អាយអ៊ីស៊ីអឹម(ICEM)ឆ្នាំ២០១០) ។

៣.ត្រទ្រទ្រង់ជីវិតប្រចាំថ្ងៃ និងវប្បធម៌

នាពេលបច្ចុប្បន្ននេះដោយសារតែការអភិវឌ្ឍបង្កើតឲ្យមានគ្រឿងបរិក្ខារដូចជាទូរទឹកកក និងបណ្តាញដឹកជញ្ជូនដ៏សំបូរបែបនោះ ត្រីដែលចាប់បានពីអាងទន្លេមេគង្គ គឺកំពុងត្រូវបានចែកចាយនៅទូទាំងព្រំដែនអន្តរជាតិ។ជាការពិតណាស់ ត្រីមានសារៈសំខាន់សំរាប់ដោះដូរហើយមុនពេលប្រព័ន្ធចែកចាយត្រូវបានបង្កើតឡើង ការដោះដូត្រីត្រូវការទីកន្លែងដើម្បីធ្វើការប្តូរទំនិញគ្នាទៅវិញទៅមក។

រហូតមកដល់ប្រមាណជា៥0ឆ្នាំមុន ការដោះដូរត្រីនិងស្រូវបានធ្វើឡើងយ៉ាងទូលំទូលាយនៅក្នុងតំបន់ដែលរួមបញ្ចូលទាំងតំបន់ភាគខាងត្បូងនៃប្រទេសឡាវនិងភាគឦសាននៃប្រទេសថៃ។ នៅក្នុងសម័យនោះ នៅពេលដែលការចិញ្ចឹមជីវិតមនុស្សជាសកលបានចំណាយពេលវេលារបស់ពួកគេដើម្បីប្រមូលផ្តុំឬស្វែងរកអាហារនៅក្នុងគោលបំណងដើម្បីធានាការផ្គត់ផ្គង់ចំណីអាហារ។

នៅក្នុងភូមិ មុខរបរដែលសំខាន់ជាងគេគឺការធ្វើស្រែចំការ ដែលធ្វើឲ្យពួកគេមានការពិបាកក្នុងការរកពេលដើម្បីស្វែងរកអាហារបន្ថែម (ដើម្បីបរិភោគជាមួយបាយ) ក្នុងកំឡុងពេលបង្ករបង្កើនផល និងប្រមូលផលស្រូវជាដើម។ នៅពេលវេលាដូចគ្នានេះដែរ ច្រាំងទន្លេនៅតាមភូមិដែលជាទីកន្លែងសម្បូរ,ត្រី ងាយ

ស្រួលក្នុងការនេសាទត្រីនៅទីនោះ ហើយបានបំលែងទៅជាត្រីដែលចាប់បាននោះ ជាចំណីអាហារដូចជាផ្អកឬត្រីឆ្អើរ(ឬអាហារក្រៀម)ដែលអ្នកភូមិអាចធ្វើការដោះដូរជាមួយទំនិញផ្សេងៗដែលពួកគេត្រូវការ។ ចំណីអាហារត្រូវបាធ្វើការចែកចាញដោយធ្វើការដោះដូរគ្នាទៅវិញទៅមក។

ការដោះដូរទាំងនេះមិនត្រឹមតែត្រូវបានអនុវត្តន៍តាមទិដ្ឋភាពជាក់ស្តែងប៉ុណ្ណោះទេតែក៏មានសារៈសំខាន់សំរាប់សង្គមនិងវប្បធម៌ផងដែរ។

ភាគឦសានប្រទេសថៃ ស្ត្រីជនជាតិថៃម្នាក់នៅក្នុងវ័យ៧០ឆ្នាំរបស់នាងមានដែលមានការទាក់ទងទៅនឹងយុវ័យរបស់នាងដែលនាងបានធ្វើអាហារដែលក្រៀម ដូចជាត្រីងៀត ប្រហុក និងផ្អក។ ពួកគេបានដឹកយកទៅលក់ដោយរទេះគោនិងជាញឹកញាប់កំណត់ពេលចេញរួមព្រមគ្នាជាមួយនឹងមិត្តភក្តិដោយគ្មានការកំណត់ឬសម្រេចពីទិសដៅណាមួយទេ។ បន្ទាប់មកនាងបាននឹងចរចាជាមួយមនុស្សដែលនាងបានជួបនៅតាមបណ្តោយផ្លូវដើម្បីធ្វើការដោះដូរជាមួយត្រីដែលនាងយកមកជាមួយនឹងអង្ករនិងផលិតផលកសិកម្មដទៃទៀត។ មិនមានអត្រាថេរទេសម្រាប់ការដោះដូរអង្ករនិងត្រី ដូច្នេះនៅពេលដែលនាងបានលើសនាងនឹងផ្តល់ឱ្យបន្ថែមទៅដល់មនុស្សផ្សេងទៀត តែប្រសិនបើនាងមានរយៈពេលខ្លីក្នុងការផ្គត់ផ្គង់ នោះនាងនឹងចរចាជាមួយមនុស្សផ្សេងទៀតដើម្បីឲ្យទទួលបានស្រូវច្រើនច្រើន។ ចំនុចនេះ បានពន្យល់អំពីសារៈសំខាន់នៅក្នុងការចរចារគឺត្រូវធ្វើឱ្យគេមានចិត្តទូលាយ។

នៅពេលនេះ ទាំងអង្ករ និងត្រីគឺមិនត្រូវបានគេចែកចាយតាមរយៈទីផ្សារទេដូច្នេះហើយក៏មិនអាចដោះដូរជាសាច់ប្រាក់ដែ។វាអាចត្រូវបានសន្មត់ថាប្រជាជនមានអារម្មណ៍ថាគ្មានចំណុចណាមួយដែលត្រូវកំណត់អត្រាដោះដូរថេរជាលេខនោះទេ។ លើសពីនេះទៀត ទាំងត្រី ឬអង្ករគឺមិនអាចត្រូវបានធ្វើបម្រុងទុកសម្រាប់រយៈពេលយូជាជាងការខ្ជះខ្ជាយដោយបោះចោល គឺត្រូវព្យាយាមប្តូរយកប្រាក់ឲ្យបានច្រើនតាមដែលអាចធ្វើបាន ហើយជាមេរៀនក្នុងសង្គមបានបង្ហាញថា ការចេះផ្តល់ឱ្យរបស់ទាំងនេះជាចិត្តសប្បុរសទៅអ្នកផ្សេងទៀតនេះ គឺដើម្បីបង្កើនកេរ្តិ៍ឈ្មោះរបស់គេនិងការពង្រឹងទំនាក់ទំនងរវាងបុគ្គល និងបុគ្គល ដែលវាជាវិធីដ៏ល្អក្នុងការផ្តល់ប្រឆាំងនឹងកាលៈទេសៈណាមួយដែលកើតឡើងដោយមិនបានរំពឹងទុក។ យើងក៏បានរៀនពី បទសម្ភាសផងដែរថាការកំណត់ទៅភូមិដែលមិនស្គាល់ៈ ដើម្បីធ្វើការដោះដូរ និងបង្កើតទំនាក់ទំនងមិត្តភក្តិថ្មីៗ គឺជាអ្វីដែលប្រជាជននៅទីនោះរីករាយនឹងធ្វើ។ មនុស្សដែលបានក្លាយជាមិត្តភក្តិតាមរយៈការដោះដូរ ត្រូវបានគេហៅថា សៀវ (siaow) (ហាក់ដូចមានន័យថា ជាមិត្តជិតស្និទ្ធ) ដែលតែងតែទៅសួរសុខទុក្ខគ្នាទៅវិញទៅមក។ បន្ទាប់ ពិធីអាពាហ៍ពិពាហ៍អាចនឹងកើតមានឡើងរវាងពីរគ្រួសារទាំងពីរ ដោយហេតុនេះមានន័យថា ការពង្រឹងទំនាក់ទំនងតាមរយៈការដោះដូរទៅជាមិត្តភក្តិ អាចបង្កើនទំនាក់ទំនងទៅសាច់ញាតិបាន។

ឥឡូវនេះត្រីអាចត្រូវបានគេលក់បានយ៉ាងងាយស្រួលសម្រាប់ការដោះដូយកសាច់ប្រាក់, ចាស់ទុំជាច្រើនសោកស្តាយនៅពេលដែលត្រីដែលអាចត្រូវបានចែករំលែកតាមរយៈការដោះដូរនោះប៉ុន្តែសូម្បីតែពេលបច្ចុប្បន្ននេះ ចំពោះភាគខាងត្បូងប្រទេសឡាវនៅពេលដែលចាប់ត្រីបាន ត្រីទាំងនេះត្រូវបានគេចែកឱ្យមិត្តភក្តិនិងសាច់ញាតិ។ នៅក្នុងភូមិមួយនៃភាគឦសាននៃប្រទេសថៃនៅពេលដែលផលត្រីដែលនេសាទ

បានមានបរិមាណតិច ហើយការចំណាយលើប្រេងសាំងដើម្បីយកត្រីទៅទីផ្សារមិនសមាមាត្រគ្នា ឬមិនបានចំនេញ ,ត្រីទាំងនេះត្រូវបានលក់នៅក្នុងភូមិក្នុងតំលៃទាប។ ត្រអាងទន្លេមេគង្គនាពេលបច្ចុប្បន្ននេះ បានដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការពង្រឹងទំនាក់ទំនងសង្គមនិងគាំទ្រដល់សន្តិសុខស្បៀងរបស់ប្រជាជនដែលមានឱកាសតិចតួចដើម្បីទទួលបានប្រាក់ចំណូលជាសាច់ប្រាក់។

<u>ឯកសារយោង :</u>

Baran, Eric, JantunenTeemu, and ChiewKieok Chong, 2008.*Value of Inland Fisheries in the Mekong River Basin, Tropical River Fisheries Valuation: Background Paper to Global Synthesis* 227-290.

International Center for Environmental Management (ICEM). 2010. *Mekong River Commission (MRC) Strategic Environmental Assessment (SEA) for Hydropower on the Mekong Mainstream: Fisheries Baseline Assessment Working Paper.* Vientiane, Lao PDR: MRC.

http://www.mrcmekong.org/about-the-mrc/programmes/initiative-on-sustainable-hydropower/strategic-environmental-assessment-ofmainstream-dams/

ឃិគូឈិយូកា

៤. ការចិញ្ចឹមជីវិតរបស់ប្រជាជនតាមដងទន្លេមេគង្គ

១. ប្រជាជននិងទន្លេ

ចំនួនប្រជាជនតាមអាងទឹកទន្លេមេគង្គលើសពី៦០លាននាក់។ ចំនួនប្រជាជននៃតំបន់អាងទន្លេមេគង្គនៅក្នុងប្រទេសនិមួយៗមាន៥,២លាននាក់នៅក្នុងប្រទេសឡាវ២៣,១លាននាក់នៅក្នុងប្រទេសថៃ,១៣លាននាក់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជានិង ១៨,៧លាននាក់នៅក្នុងប្រទេសវៀតណាម។ ប្រមាណជា ៨៥% គឺជាសហគមន៍កសិកម្ម (គណៈកម្មាធិការទន្លេមេគង្គ(MRC)ឆ្នាំ ២០១០ទំព័រ៣១-៣២) ។ កសិកម្មការនេសាទការប្រមូលនៃជីវិតក្នុងទឹក និងបន្លែគឺជាសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ចដ៏សំខាន់របស់ប្រជាជនក្នុងអាងទន្លេ ហើយប្រហែលជា៦២,៦%នៃចំនួនប្រជាជនដែលធ្វើការនៅក្នុងតំបន់បង្កើតការរស់នៅរបស់ពួកគេជាមូលដ្ឋានបានពីការងារដែលទាក់ទងនឹងធនធានទឹក (គណៈកម្មាធិការទន្លេមេគង្គ(MRC)ឆ្នាំ ២០១០ទំព័រ៤៨) ។

ទន្លេមេគង្គមិនត្រឹមតែផ្គត់ផ្គង់ទឹកប្រើប្រាស់សំរាប់តំបន់ទីក្រុងប៉ុនណ្ណោះទេរ,វាក៏ជាប្រភពទឹកសម្រាប់ប្រើប្រាស់ប្រចាំថ្ងៃនៅក្នុងសហគមន៍កសិកម្មក្នុងរដូវប្រាំងផងដែរ។ នៅក្នុងភូមិនានាតាមបណ្តោយដងទន្លេមេគង្គដែលស្ទើរតែរាល់ទឹកផឹកទឹកសម្រាប់ប្រើប្រាស់ប្រចាំថ្ងៃនិងទឹកសម្រាប់វិស័យកសិកម្មទាំងអស់ គឺពឹងអាស្រ័យលើទន្លេ។ ទន្លេនេះគឺមានសារៈសំខាន់ណាស់ ហើយក៏ជាកន្លែងសម្រាប់កុមារលេងផងដែរ។

នៅពេលដែលកម្រិតទឹកថយចុះនៅក្នុងរដូវប្រាំងតំបន់ក្លាយទៅជាស្ងួតខ្លាំងហើយមាត់ទន្លេក្លាយទៅជាទីកន្លែងដ៏សំខាន់មួយសម្រាប់ការធ្វើកសិកម្ម។ លើសពីនេះទៀតសោតដ៏ ជាប្រភពដ៏សំខាន់នៃប្រូតេអ៊ីនសម្រាប់សហគមន៍កសិកម្មគឺត្រីទឹកសាបដែលត្រូវបានគេចាប់នេសាទទាំងនៅតាមដងទន្លេនិងដៃទន្លេផ្សេងៗទៀត ក៏ដូចជាដីសើមនិងផ្លូវទឹកដែលតភ្ជាប់ទៅឱ្យពួកគេ។ នាពេលបច្ចុប្បន្ននេះមានត្រីប្រមាណជា ៨៥០ប្រភេទដែលបានកំណត់ថា មាននៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គហើយភាគច្រើនអាចត្រូវបានបរិភោគ។ សណ្ឋានជីវិតក្នុងទឹករួមទាំងត្រីនិងកង្កែបគឺជាប្រភពប្រូតេអ៊ីនចំបងសំរាប់ប្រជាជន ព្រមទាំងជាប្រភពដ៏សំខាន់នៃការរកប្រាក់ចំណូលផងដែរ។ ប្រសិនបើរាប់បញ្ចូល ខាងអាជីវកម្មនិងពលកម្មតាមរដូវកាល គឺប្រជាជន៤០លាននាក់នៅក្នុងតំបន់នេះត្រូវបានចូលរួមនៅក្នុងឧស្សាហកម្មនេសាទនៃប្រព័ន្ធទឹកទន្លេមេគង្គ។ប្រហែល៤០%នៃចំនួនប្រជាជនរបស់ប្រទេសកម្ពុជាគឺអាស្រ័យនៅលើទឹកបឹងទន្លេសាប និងទីវាលដែលទឹកជំនន់នៅជុំវិញ (គណៈកម្មាធិការទន្លេមេគង្គ(MRC)ឆ្នាំ ២០១០ទំព័រ៤៩) ។

ទន្លេក៏ជាផ្លូវដឹកជញ្ជូនដ៏សំខាន់ដែរ។ វាមិនមែនជារឿងចម្លែកសម្រាប់មនុស្សពីភូមិជាច្រើននៅតាមដងទន្លេទាំងសងខាងនេះធ្វើអោយមានការទំនាក់

ទំនងឆ្ងាយពីគ្នានោះទេ។ កន្លងមកនៅក្នុងខេត្តអាបូណរាឆាថានធី(UbonRatchathani)នៃប្រទេសថៃ មនុស្សដែលរស់នៅខាងថៃអាចធ្វើការដាំដុះដំណាំវិលជុំ(swidden)របស់ពួកគេនៅលើភ្នំនៃប្រទេសឡាវបាន។ សម្រាប់ពួកគេទន្លេនេះមិនមែនជាព្រំដែនជាតិយ៉ាងខ្លាំងខ្លានោះទេ វាគ្រាន់តែជាអ្វីដែលត្រូវឆ្លងកាត់យ៉ាងសមញ្ញទៅវិញ។

២. ជំនឿខាងវិញ្ញាណនិងទន្លេ

ទន្លេមេគង្គនិងទន្លេដទៃទៀតនៅក្នុងតំបន់ គឺមានមានសារៈសំខាន់ខាងវិញ្ញាណពិសេសសម្រាប់មនុស្សទាំងនោះផងដែរ។ នៅក្នុងប្រទេសថៃ,ឡាវនិងកម្ពុជា មានប្រាសាទពុទ្ធសាសនានិងវត្តអារាមនានាដែលជាទីកន្លែងនៃជំនឿរបស់មនុស្សត្រូវបានកសាងឡើងជាញឹកញាប់នៅតាមបណ្តោយមាត់ទន្លេ។ ក្នុងអំឡុងពេលនៃការសិក្សាតាមមូលដ្ឋាននេះ មានឱកាសជាញឹកញាប់ឮរឿងព្រេងនិទានជាច្រើន។ ឧទហរណ៍នៅភាគខាងត្បូងប្រទេសឡាវវាត្រូវបានគេដំណាលថាមានវាំងសត្វនាគនៅខាងក្រោមនៃទន្លេមេគង្គ។ វាត្រូវបានគេជឿថាមានព្រលឹងដ៏រឹងមាំរស់នៅក្នុងទន្លេនិងនៅកន្លែងពិសេសផ្សេងទៀតដូច្នេះវាអាចនឹងមានគ្រោះថ្នាក់ដល់ដំណើរការទូកនេសាទឬការឆ្លងកាត់ទីតាំងដែលមិនបានធ្វើការឧទ្ទិសបួងសួង។ តាមបណ្តោយទន្លេដមណូយ(DOM Noi)នៅក្នុងប្រទេសថៃដែលជាដៃនៃ ទន្លេមូន (Mun) មួយ វាគឺជាដៃនៃទន្លេមេគង្គ មនុស្សតែងតែសុំការអនុញ្ញាតពីព្រលឹង ឬអារក្ស មុនពេលនេសាទ។ គួរបញ្ជាក់ផងដែរនៅក្នុងប្រទេសថៃនិងប្រទេសឡាវត្រូវបាននិយាយយ៉ាងទូលំទូលាយថាទន្លេគឺជាតំណែលនៃការប្រយុទ្ធ របស់នាគ។

ព្រះវិញ្ញាណបាននិយាយថា មានវិញ្ញាណចិតនៅក្នុងត្រី។ទោះប្បីជាទំហំដ៏ធំសម្បើមក្តី រឺតូចក្តីត្រូវបានគេស្គាល់អំពីជីវិតត្រីឆ្លាំងយក្សរបស់មេគង្គត្រីទឹកសាបដ៏ធំបំផុតរបស់ពិភពលោកជាមួយនឹងភាពពេញវ័យមានទំងន់រហូតដល់ ៣០០គឡូក្រាមឯណោះ។ វាត្រូវបានគេមានជំនឿដោយសហគមន៍នេសាទថៃទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ជីវិតត្រីឆ្លាំងយក្សរស់នៅដោយសារសមាទានសីលព្រះពុទ្ធនិងភាពពិសិដ្ឋរបស់វាគឺដោយសារតែ មានស្លែនិងបន្លែផ្សេងទៀតត្រូវបានគេធ្លាប់រកឃើញនៅក្នុងពោះរបស់វាតែប៉ុណ្ណោះ។ នៅក្នុងប៉ែកតព្ស៊ីសាន្ត ខេត្តអាណបូ រាចាថានី(UbonRatchathani)របស់ប្រទេសថៃវាត្រូវបានគេជឿថានៅពេលដែលត្រីនេះត្រូវបានគេចាប់នៅក្នុងសំណាញ់របស់នរណាម្នាក់គឺជារឿងមិនសូវល្អនោះទេ។ ឥឡូវត្រីទាំងនេះអាចត្រូវបានគេលក់សម្រាប់ថវិការយ៉ាងច្រើន ប៉ុន្តែដោយសារតែមានការភ័យខ្លាចនៃការបាត់បង់ជីវិតរបស់មនុស្សម្នាក់ៗចំពោះការប្រព្រឹត្តអំពើបាបនៃការសំលាប់ត្រី អ្នកនេសាទបានអនុវត្តបន្តជាផ្លូវការសេវារំឭកព្រះពុទ្ធសាសនា បន្ទាប់ពីការលក់ត្រីឆ្លាំងយក្ស។...

ទន្លេនេះក៏ជាទីកន្លែងនៃពិធីបុណ្យផ្សេងៗ។

ជារៀងរាល់ឆ្នាំមានការប្រណាំងទូកនៅលើទន្លេមេគង្គនិងដៃទន្លេរបស់វានៅជុំវិញពេលរដូវវស្សាបញ្ចប់នោះ។ ដូចគ្នានេះផងដែរនៅក្នុងអំឡុងពេលចូលខែឆ្នាំថ្មីរបស់ប្រជាពលរដ្ឋថៃនិងឡាវនៅខែមេសា។

មនុស្សដែលប្រារព្ធពិធីនៅតាមបណ្តោយដងច្រាំងទន្លេបានកសាងប៉មដីខ្សាច់នៅលើចេតិយព្រះពុទ្ធសាសនា។ ពិធីនេះបានធ្វើឡើងនៅក្នុងទីតាំងបេតិកភណ្ឌពិភពលោកនៃហ្លួងព្រះបាងតដែលមានឈ្មោះល្បីផងដែរប៉ុន្តែទំនៀមទម្លាប់ស្រដៀងគ្នានេះត្រូវបានអង្កេតផងដែរនៅក្នុងតំបន់ដែលបានស្គាល់តិចជាងដូចជាទន្លេមុន(Mun)ជាដៃទន្លេមេគង្គមួយនៅក្នុងភាគឦសាននៃប្រទេសថៃនិង ទន្លេសេកុងនៃប្រទេសកម្ពុជា។

៣.ការប្រើប្រាស់ទន្លេថ្មី

នៅលើខ្ពង់រាបបូឡាវេន(Bolaven)នៃប្រទេសឡាវមានការប្រើប្រាស់កើនឡើងនៃការបង្កើតវារីអគ្គិសនីខ្នាតតូចដោយប្រើម៉ាស៊ីនភ្លើងអគ្គីសនីតូចរបស់ប្រទេសចិន។ ម៉ាស៊ីនទាំងនេះត្រូវបានលក់នៅលើទីផ្សារក្នុងស្រុកនិងអ្នកភូមិខ្លួនឯងផ្ទាល់អាចដំឡើងឧបករណ៍ដ៏សាមញ្ញនិងងាយស្រួលនេះប្រសិនបើមានគ្រួសារមួយចំនួនធ្វើការវិនិយោគរួមគ្នា ចំណាយប្រាក់ប្រហែល២០០-៣០០ដុល្លារអាមេរិក។ ការធ្លាក់ចុះនៃ កំពស់ទឹក២ម៉ែត្រ គឺគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីបង្កើតអគ្គិសនីបាន។ ដូច្នេះទោះបីជាគ្មានការផ្តល់ជំនួយក៏ដោយ អ្នកភូមិអាចប្រើប្រាស់ធនធានផ្ទាល់ខ្លួនរបស់ពួកគេដើម្បីទទួលបាននិងរក្សាថាមពលអគ្គីសនី។ ក្នុងភូមិដែលគ្មានអគ្គីសនីនៅក្នុងប្រទេសឡាវមានប្រជាជនខ្លះបានបង្កើតអាជីវកម្មសាកអាគុយដែលជាការផ្តល់កំណើតដល់អាជីវកម្មខ្នាតតូច។

<u>ឯកសារយោង:</u>

Mekong River Commission (MRC). 2010. *State of the Basin Report 2010.*

http://www.mrcmekong.org/assets/Publications/basin-reports/MRC-SOB-report-2010full-report.pdf

ឃិគូឈិយូកា

៥. ភាពចំរុះផ្សេងគ្នាវប្បធម៌ចំរុះគ្នា ភាសាផ្សេងៗនៅក្នុងតំបន់ទន្លេមេគង្គ

វិហាមូននៅខេត្តរ៉ាត់ឆាបួរីភាគខាងលិចប្រទេសថៃ (ខែកញ្ញាឆ្នាំ២០១២)

ភាសាសរុបទាំងអស់មាន៣៩៨ភាសាត្រូវបាននិយាយក្នុងប្រទេសមេគង្គទាំង៥ (ភូមាឡាវថៃកម្ពុជាវៀតណាម)[1]។ចំនួននេះស្មើនឹង៥.៨% នៃចំនួនភាសាសរុប៦,៩០៩ដែលបានចុះបញ្ជីរាយឈ្មោះភាសាពិភពលោកEthnologue។ម្យ៉ាងទៀតចំនួនអ្នកនិយាយភាសាក្នុងប្រទេសទាំង៥នេះគឺមាន៣.២%នៃពិភពលោក ដូច្នេះមានន័យថា៣.២%នៃអ្នកនិយាយភាសា៥.៨%នៃភាសាទាំងអស់ក្នុងពិភពលោក។វាធ្លាក់ចុះទាបនៃតំបន់ប៉ាស៊ីហ្វិក (0.១% នៃអ្នកនិយាយភាសា១៨.១%នៃភាសា) ហើយតំបន់ទ្វីបអាមេរិកខាងជើងនិងខាងត្បូង (0.៨%នៃអ្នកនិយាយភាសា១៤.៤%នៃភាសា) ប៉ុន្តែបើប្រៀបធៀបជាមួយអឺរ៉ុប (២៦.១%នៃអ្នកនិយាយភាសា៣.៤%នៃភាសា) ឬអាស៊ីទាំងមូល (៦០.៨%នៃអ្នកនិយាយភាសា៣៣.៦%ភាសា) វាអាចនិយាយបានថាមានភាសាផ្សេងៗចំរុះបែបយ៉ាងក្នុងចំណោមចំនួនប្រជាជនក្នុងតំបន់ទន្លេមេគង្គ[2]។

ប្រទេស	# អ្នកនិយាយភាសា	# ភាសា	ភាសាមានអ្នកនិយាយតិចជាង ១០,០០០នាក់	ឧទាហរណ៍
កម្ពុជា	១៣,៥១១,៩៧០	២៣	១២	ព្រៅ,សំរែ,ស្អូច
ឡាវ	៥,៣៤៩,៨៩៤	៨៤	៤៧	អាហឺ,អារ៉ែម,ឆុត
ភូមា	៤៧,៣១៩,៨០០	១១១	៣៥	អានុ,តាវឆិន,ហ្វូន
ថៃ	៥១,៦៦៨,៩៩៧	៧៤	២៨	ប៊ីសុ,ឆុង,ផ្លង់
វៀតណាម	៧៥,៦៥០,០៩៩	១០៦	៤២	អារ៉ែម,ឆុត,អន
សរុប (៥ប្រទេស)	១៩៣,៥០០,៧៦០	៣៩៨	១៦៤	
ពិភពលោកសរុប	៥,៩៥៩,៥១១,៧១៧	៦,៩០៩	៣,៥២៤	
ភាគរយ	៣.២%	៥.៨%		

[1]យោងតាមចំនួនបានផ្តល់ក្នុងបញ្ជីរាយឈ្មោះភាសាក្នុងពិភពលោកEthnologue (Lewis 2009)

[2]ក្នុងទ្វីបអាហ្វ្រិក១២.២%នៃអ្នកនិយាយភាសា ប្រើប្រាស់៣០.៥%នៃភាសាក្នុងពិភពលោក

ភាសានៅក្នុងប្រទេសទាំង៥ក្នុងតំបន់ទន្លេមេគង្គ

ក្នុងចំណោម៣៩៨ភាសាចំនួនភាសា១៦៤ (៤១.២%) មានអ្នកនិយាយតិចជាង១០ពាន់នាក់[3]។ខណៈការរស់រាននៃភាសាមិនមែនត្រូវបានសំរេចដោយចំនួនអ្នកនិយាយទាំងស្រុងទេ(Nettleនិង Romaine២០០០) បន្ទាប់ពីធ្វើការគណនាចេញពីការពិនិត្យប្រៀបធៀប(Crystal២០០០) ប៉ាន់ប្រមាណថា៥០%នៃភាសានឹងបាត់បង់ក្នុងពេល១០០ឆ្នាំខាងមុខនិងភាគរយនៃភាសាក្នុងពិភពលោកដែលមានអ្នកនិយាយតិចជាង១០ពាន់នាក់គឺមានចំនួនពិតប្រាកដ៥១.០% (៣,៥២៤ភាសា)។ដូច្នេះវាមានជំរើសខ្ពស់ដែលថាមាន១៦៤ភាសាត្រូវបាននិយាយដោយជនជាតិដើមភាគតិចនិងជនជាតិភាគតិចនៅក្នុងតំបន់ទន្លេមេគង្គហើយនឹងបាត់បង់ក្នុងកំលុងសតវត្សរ៍ទី២១។ការគណនាការបាត់បង់គឺ១ឬ២ភាសាជារៀងរាល់ឆ្នាំក្នុងប្រទេសទាំង៥តាមបណ្តោយទន្លេមេគង្គ។ភាសាបានបន្តបាត់បង់និងវិវឌ្ឍតាមរយៈប្រវត្តិសាស្រ្តមនុស្សជាតិប៉ុន្តែ អត្រានៃការរលត់សាបសូន្យបានកើនឡើងយ៉ាងខ្លាំងក្នុងរយៈពេលជាង៥០០ឆ្នាំកន្លងហើយនេះជាការគួរបារម្ភ (Nettleនិង Romaine ២០០០)។

តើអ្វីជាការគំរាមកំហែងដល់ភាសាភាគតិច?

កត្តាគំរាមកំហែងដល់ភាសាភាគតិចដ៏ធំបំផុតក្នុងតំបន់ទន្លេមេគង្គគឺកើនឡើងយ៉ាងឆាប់រហ័សនៃភាសាធំៗដូចជាភាសាជាតិនិងភាសាផ្លូវការនានា។ពិសេសការអប់រំសាធារណៈលើកទឹកចិត្តឬសូម្បីតែតម្រូវប្រើប្រាស់និងទទួលយកភាសាធំៗ។ខណៈកុមារនៃក្រុមជនជាតិភាគតិចត្រូវការរៀនភាសាជាតិនិងភាសាផ្លូវការហើយពួកគេមានសិទ្ធិធ្វើដូច្នោះវាជាបញ្ហាដែលគ្រូបង្រៀននិងឪពុកម្តាយត្រូវបើកចំហរឬបើកចំហរដោយព្យាយាមរាំងខ្ទប់ឲ្យប្រើប្រាស់ភាសាភាគតិចទាំងនោះ។នេះនាំឲ្យកុមារមានសំណួរអំពីតម្លៃនៃដើមកំណើតនិងការអប់រំ

ស្ត្រីជនជាតិខមុក្នុងស្រុកប៉ាក់បេង, ខេត្តឧត្តមសៃ នៅភាគខាងត្បូងប្រទេសឡាវ

របស់ពួកគេ។ជាលទ្ធផលភាសាភាគតិចមិនត្រូវបានយកមកប្រើនៅក្នុងសាលារៀនហើយសូម្បីតែនៅតាមផ្ទះដូច្នេះភាសាមិនត្រូវបាន

[3]Nettle (1999) រាយការណ៍ថា ភាគរយនៃភាសាទាំងអស់ មានអ្នកនិយាយតិចជាង១០,០០០នាក់ ត្រូវជា៩២.៨% ក្នុងតំបន់អូស្រ្តាលី /អូសេអានី ៧៦.៥%ក្នុងអាមេរិកខាងត្បូង ៧៧.៨%ក្នុងអាមេរិកខាងជើង ៣៦.៤%ក្នុងអាមេរិកកណ្តាល ៣២.៦%ក្នុងអាហ្វ្រិក និង ៣០.២%ក្នុងអឺរ៉ុប ។ ទូទាំងសាកលជាមធ្យមគឺ ៥៩.៤% និងជាមធ្យមក្នុងអាស៊ីគឺ៥២.៨% ។

ចែកចាយដល់មនុស្សជំនាន់ក្រោយ។លើសពីនោះទៀតភាសាធំៗបានពង្រីកនិងមានឥទ្ធិពលតាមរយៈទូរទស្សន៍វិទ្យុកាសែតនិងប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយផ្សេងៗក៏ដូចជាវប្បធម៌ប្រជាប្រិយក្នុងខ្សែភាពយន្តនិងចំរៀង។ បន្ថែមជាងនេះទៀតភាសាអង់គ្លេសដើរតួរជាភាសា«អន្តរជាតិ»សំរាប់ការទំនាក់ទំនងក្នុងតំបន់ទន្លេមេគង្គជាមួយការបញ្ចូលប្រទេសអាស៊ានដែលនឹងមកដល់ក្នុងឆ្នាំ២០១៥ជាការជំរុញឱកាសបាត់បង់ការឲ្យតម្លៃភាសាភាគតិចថែមទៀត។

ជម្លោះនិងសង្គ្រាមស៊ីវិលគ្រោះធម្មជាតិរោគរាតត្បាតនិង (ការបង្ខំ)ផ្លាស់ប្តូរទីលំនៅដោយសារគំរោងអភិវឌ្ឍធំៗដូចជាការសាងសង់ទំនប់គឺជាការគំរាមកំហែងដល់ភាពរស់រានរបស់ភាសាភាគតិចផងដែរ។អ្នកនិយាយភាសាមងជាជនជាតិដើមភាគតិចរស់នៅក្នុងភាគខាងត្បូងប្រទេសភូមានិងថៃបានរងគ្រោះរញ្ជួយផែនដីនិងស៊ូណាមិយ៉ាងខ្លាំងក្នុងខែធ្នូឆ្នាំ២០០៤។ពីមុននោះពួកគេមានស្ថានភាពសេដ្ឋកិច្ចនិងសង្គមអន់ថយរួចទៅហើយប៉ុន្តែអ្នកនិយាយភាសាមងជាពិសេសអ្នករស់នៅតាមឆ្នេរសមុទ្រពួកគេបានបាត់បង់ទូកនិងផ្ទះទៅតាមស៊ូណាមិដែលគឺជាការប្រឈមជាមួយវិបត្តិ (Skehan២០១២) ។ភូមិដែលមានអ្នកនិយាយភាសាអ៊ូគុងជាភាសាមានដើមកំណើតពីភាសាស៊ីណូ-ទីបេរស់នៅក្នុងតំបន់ខាងលិចប្រទេសថៃត្រូវបានអាជ្ញាធរ អគ្គិសនីថៃបង្ខំឲ្យរើលំនៅឋានដើម្បីសាងសង់ទំនប់។ជាលទ្ធផលការរួបរួមនៅក្នុងសហគមន៍មានភាពទន់ខ្សោយបង្កើនជាឧបសគ្គក្នុងការថែរក្សាភាសានិងអត្តសញ្ញាណថែមទៀត (Bradley១៩៨៩)។

ស្ត្រីជនជាតិយ៉ាហឿនតាមតំបន់តន្លេសេកុង ភាគខាងត្បូងប្រទេសឡាវ

ភាសារបស់ជនជាតិដើមភាគតិចនិងជនជាតិភាគតិចបានបំពេញគតិបណ្ឌិតនិងចំណេះដឹងប្រមូលផ្តុំតាមរយៈរបៀបរស់នៅជាប្រពៃណីនិងការរស់នៅបែបធម្មជាតិ។មានអ្នកស្រាវជ្រាវខ្លះបាននិយាយថាមនុស្សកើតមកជាមួយភាសានិងវប្បធម៌(McCarty, Skutnabb-KangasនិងMagga២០០៧) ។

ឯកសារយោង:

Bradley, David. 1989. The Disappearance of the Ugong in Thailand. In Nancy Dorian (ed.) *Investigating Obsolescence: Studies in Language Contraction and Death.* Cambridge, UK: Cambridge University Press 33-40.

Crystal, David. 2000. *Language Death.* Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Lewis, M. Paul (ed.) 2009. *Ethnologue: Languages of the World, 16th Edition.* Dallas, Texas: SIL International.

http://www.ethnologue.com/

McCarty, Teresa L., Tove Skutnabb-Kangas, and Ole Henrik Magga. 2007. Education for Speakers of Endangered Languages. In *Handbook of Educational Linguistics*.Oxford, UK: Oxford University Press 297-311.

Nettle, Daniel. 1999. *Linguistic Diversity*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Nettle, Daniel, and Suzanne Romaine. 2000. *Vanishing Voices: The Extinction of the World's Languages.* Oxford: UK, Oxford University Press.

Skehan, Craig. 2012. Time Running out for Moken Way of Life. *Bangkok Post* May 13, 2012. http://www.bangkokpost.com/news/investigation/293059/time-running-out-for-moken-way-of-life

ឱយទុហ្យិយូគិ

៦. ការបាត់បង់ព្រៃឈើនៅក្នុងបណ្តាប្រទេសតាមបណ្តោយទន្លេមេគង្គ

១. ការពឹងអាស្រ័យព្រៃឈើរបស់ប្រជាជន

«ព្រៃឈើគឺជាផ្ទះរបស់ខ្ញុំ ។ ខ្ញុំមិនអាចរស់នៅដោយគ្មានផ្ទះរបស់ខ្ញុំបានទេ» ។ ពាក្យនេះបាននិយាយដោយកសិករម្នាក់ ដែលកំពុងរស់តាមភ្នំក្នុងប្រទេសឡាវ ។ ជីវិតរស់នៅតាមស្រុកជនបទ ក្នុងបណ្តាប្រទេសតាមបណ្តោយទន្លេមេគង្គ សូម្បីតែបច្ចុប្បន្ននេះក៏ដោយ ក៏នៅពឹងផ្អែកធនធានធម្មជាតិ ព្រៃឈើ និងទន្លេ[1]។

នៅក្នុងមហាអនុតំបន់ទន្លេមេគង្គ(GMS)មានប្រាំប្រទេស៖ ឡាវ ភូមា ថៃ កម្ពុជា និង វៀតណាម រួមជាមួយខេត្តពីររបស់ចិន ៖ តំបន់ស្វយភាព យូណាន និង គាងស៊ីហ្ស៊ូអាង ដែលមានប្រជាជនប្រមាណ៧០លាននាក់ រស់នៅពឹងអាស្រ័យលើប្រពន្ធ័អេកូឡូស៊ី សំរាប់ប្រកបរបរចិញ្ចឹមជីវិត ទឹក អាហារ និង សេវាកម្មសំខាន់ៗ ទាក់ទងនឹងការរស់រាន (WWF 2013:5)។

ប្រជាជនភ្ជាប់របរកសិកម្ម អាស្រ័យលើបរិស្ថានធម្មជាតិ បង្គ្រប់ផលិតផលអាហារបរិភោគរបស់ពួកគេមានការលំបាកថែរក្សា ហើយវាបានថយចុះ ផលិតផលព្រៃឈើ រួមមាន ទំពាំង ផ្សិត និង សត្វព្រៃ ដែលមាននៅក្នុងព្រៃ[2]។ ឈើដែលពួកគេប្រើសំរាប់សង់លំនៅឋាន និងស្លឹកប្រើសំរាប់ប្រក់ដំបូលផ្ទះរបស់ពួកគេ ក៏មាននៅក្នុងព្រៃ ។ ជាបន្ថែមទៀត ពួកគេមានមរតកចំណេះដឹងក្នុងការប្រើប្រាស់ឱសថរុក្ខជាតិ ដើម្បីព្យាបាលជម្ងឺផ្សេងៗ ។

លើសពីនោះ ទម្លាប់គោរពអ្នកតាព្រៃរបស់សាសនាផ្សេងៗ រួមមាន ក្នុងខេត្តយូណានប្រទេសចិន ឡាវ ភាគឥសានថៃ និង ភាគពាយព្យវៀតណាម ហើយរបស់ពិសិដ្ឋផ្សេងៗទៀតត្រូវបានថែទាំ មិនឲ្យប៉ះពាល់ កាប់ឈើ ឬ ប្រើប្រាស់ធនធានព្រៃឈើទាំងនោះច្រើនហួសហេតុ[3]។

ក្រុមកុលសម្ព័នជនជាតិដើមភាគតិច អនុវត្តការកាប់ឆ្ការវិលជុំ នៅក្នុងតំបន់ភ្នំនៃបណ្តាប្រទេសតាមដងទន្លេមេគង្គ ។ ពួកគេកាប់ឆ្ការ ដាំ និងដុតរានដីដាំបណ្តុះគ្រាប់ពូជនៅលើដីរានសំរាប់រយៈពេលខ្លីបន្ទាប់មក

---

[1]អង្គការMekong Watch បានប្រមូលព័ត៌មានផលិតជាវីដេអូឯកសារ ឆ្នាំ២០០៣ មានចំណងជើង «អន្តរកាល ការផ្លាស់ប្តូរព្រៃឈើ និងរបៀបរស់នៅ ក្នុងប្រទេសឡាវ» (http://www.youtube.com/watch?v=ac9OIxLWm2I) ។ វីដេអូនេះណែនាំអំពីទំនាក់ទំនងរវាងព្រៃឈើ និង ជីវភាពរស់នៅ និង វប្បធម៌របស់ជនជាតិឡាវ ព្រមទាំងការប៉ះពាល់ផ្សេងៗ លើជីវះចំរុះនៃប្រពន្ធ័អេកូឡូស៊ី និងរបៀបរស់នៅអាស្រ័យព្រៃឈើ មកពីគោលនយោបាយ និង សកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ច ដែលមានគោលបំណងអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ចក្នុងប៉ុន្មានឆ្នាំថ្មីៗនេះ។

[2]សំរាប់លំអិតបន្ថែម សូមមើលឯកសារសង្ខេបទំព័រX «សុវត្ថិភាពអាហារ និង ការប្រើប្រាស់ផលិតផលមិនមែនព្រៃឈើ នៅក្នុងប្រទេសតាមបណ្តោយទន្លេមេគង្គ ~ករណីរបស់ប្រទេសឡាវ»

[3]សូមមើលទំព័រX«ជំនឿអរូបិយ និង កិច្ចបង្ការព្រៃឈើ នៅក្នុងបណ្តាប្រទេសតាមបណ្តោយទន្លេមេគង្គ»

បោះបង់ដីបន្ទាប់ពីប្រមូលផល ដើម្បីទុកឲ្យរុក្ខជាតិដុះឡើងវិញ ក្នុងកំឡុងពេលបន្ទាប់ ក្រោយមកពួកគេធ្វើដូច្នេះម្តងទៀត សំរាប់បណ្តុះគ្រាប់ពូជ ។ ប្រជាជនធ្វើកសិកម្មវិលជុំម្តងហើយម្តងទៀត នៅលើដីចម្ការ និង ព្រៃឈើដដែល ។ នៅក្នុងព្រៃទីពីរនៃចម្ការវិលជុំ ពួកគេអាចប្រមូលផលិតផលព្រៃឈើផ្សេងៗទៀត ។ ផលិតផលព្រៃឈើទាំងនេះ ខ្លះគ្មានដុះនៅកន្លែងផ្សេងទេ ប៉ុន្តែវាដុះនៅក្នុងព្រៃទីពីរ ដូច្នេះមនុស្ស និង ព្រៃឈើរស់នៅជាមួយគ្នា ផ្តល់ការគាំពារគ្នាទៅវិញទៅមក ដែលព្រៃឈើផ្តល់មុខរបរចិញ្ចឹមជីវិតដល់មនុស្ស ហើយមនុស្សធានាការពារជីវៈចំរុះ[4]។

ដូចដែលបានដកស្រង់សំដីកសិករជនជាតិឡាវ ដែលបាននិយាយនៅឃ្លាចាប់ផ្តើម ក្នុងរបាយការណ៍នេះ ថា ប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុងតំបន់កសិកម្ម តាមបណ្តោយទន្លេមេគង្គ មិនអាចរស់ដោយគ្មានព្រៃឈើទេ ។ ព្រៃឈើក្នុងតំបន់នេះ មានការថយចុះ និង មានការបំផ្លាញយ៉ាងគំហុក ក្នុងកំឡុងកន្លះកណ្តាលសតវត្សកន្លងនាំឲ្យមានការគំរាមកំហែងដល់ការរស់រានរបស់ប្រជាជន ។

២.ព្រៃឈើបាត់បង់នៅតាមបណ្តោយទន្លេមេគង្គ*

យោងតាមស្ថិតិដែលប្រមូលក្នុងឆ្នាំ២០១០ ដោយអង្គការស្បៀងអាហារ និង កសិកម្មសហប្រជាជាតិ (FAO)ថា បច្ចុប្បន្នមានព្រៃឈើចំនួន៩០លានហត កំពុងសេសសល់ក្នុងប្រទេសទាំង៥ គឺមាន ១៣%នៃចំនួនព្រៃបឋម ១០%ជាចម្ការឈើដាំ និង សល់ពីការបំផ្លាញ តែវាជាព្រៃធម្មជាតិ ដែលនឹងបន្តដុះលូតលាស់តាមធម្មជាតិ ប្រសិនបើទុកវាឲ្យនៅសេសសល់ (តួលេខ១) ។អត្រាព្រៃឈើគ្របដណ្តប់ក្នុងប្រទេសនីមួយៗគឺ កម្ពុជា ៥៧% ឡាវ៦៨% ភូមា៤៨% ថៃ៣៧% និង វៀតណាម៤៤% ។

បើបំបែកជាប្រភេទព្រៃផ្សេងៗ ប្រទេសកម្ពុជា និង វៀតណាម មានព្រៃឈើបឋមសេសសល់តិចតួចបំផុត (៣២២,០០០ហតក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ៨០,០០០ហតក្នុងប្រទេសវៀតណាម) បើប្រៀបធៀបជាមួយប្រទេសដ៏ទៃទៀត ថៃ និង វៀតណាម មានតំបន់ធំៗគ្របដណ្តប់ដោយចម្ការឈើដាំ ។

[4]សូមមើលឯកសារទំព័រIX«ចម្ការវិលជុំ និង ជីវិតរស់នៅតាមតំបន់ភ្នំ ~ករណីរបស់ប្រទេសឡាវ»

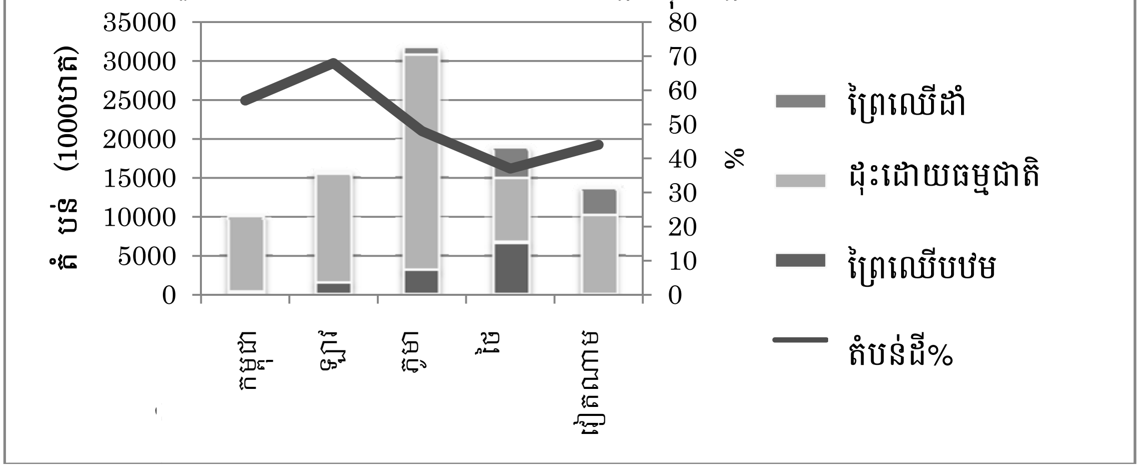

តួលេខ១. តំបន់ព្រៃឈើ និងព្រៃឈើគ្រប់ដណ្តប់ក្នុងបណ្តាប្រទេស GMS

យោងតាម FAO (2010).[5]

ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៣ ប្រទេសទាំង៥ ឡាវ ភូមា ថៃ កម្ពុជា និង វៀតណាម រួមបញ្ចូលតំបន់ព្រៃឈើទាំងអស់មានចំនួន១៤០លានហត (កំណត់ត្រា៧៣%នៃចំនួនតំបន់សរុបទាំងអស់ក្នុងប្រទេសទាំង៥) ប៉ុន្តែមកដល់ឆ្នាំ ២០០៩ ចំនួននេះបានបាត់មកនៅប្រមាណ១០០លានហត (កំណត់ត្រា៥១%នៃតំបន់ទាំងអស់) ។ នេះមានន័យថា ព្រៃឈើចំនួន៣១%ត្រូវបានបាត់បង់ (WWF 2013:23) ។ ជាមូលដ្ឋានក្នុងប្រទេសនីមួយៗ ចាប់តាំងពីឆ្នាំ ១៩៨០ ប្រៀបធៀបទៅឆ្នាំ១៩៧៣ ប្រទេសកម្ពុជាបានបាត់បង់២២% ឡាវ និង ភូមា បានបាត់បង់២៤% ហើយ ថៃ និង វៀតណាមបានបាត់បង់៤៣% នៃចំនួនព្រៃឈើទាំងអស់ ។ ប្រសិនបើបន្តកាប់បំផ្លាញព្រៃឈើស្ថិតក្រោមសេណារីយ៉ូនៃការបន្តអភិវឌ្ឍគ្មាននិរន្តភាពដូច្នេះទៀត មានសញ្ញាអាសន្នប្រកាសថា ទៅដល់ឆ្នាំ ២០៣០ នឹងមានការបន្តបាត់បង់ព្រៃឈើប្រមាណជា៣៤%ថែមទៀត ដែលនឹងកើតមានក្នុងប្រទេសតំបន់GMS រាប់បញ្ចូលទាំងប្រទេសចិនផងដែរ(WWF 2013:7)។

៣.ដើមហេតុនៃការកាប់បំផ្លាញព្រៃឈើ

មានកត្តាជាច្រើនបានបង្ហាញពីការបំផ្លាញព្រៃឈើ នៅក្នុងតំបន់ទន្លេមេគង្គ ។ មួយគឺ ការបន្តសង្គ្រាមស៊ីវិល និង ជម្លោះផ្ទៃក្នុង ។ កំឡុងសង្គ្រាមនៅវៀតណាម ទាហានអាមេរិកកាំង បានប្រើប្រាស់គ្រាប់បែកបំផ្លាញព្រៃឈើ និង បាញ់ផ្សែងគីមីជម្រុះស្លឹកឈើ បានបំផ្លាញតំបន់ព្រៃត្រូពិកធំៗ ។ នៅក្នុងសមរភូមិរវាងទ័ពព្រៃក

---

[5]FAOអះអាងថា «ព្រៃ» ជា «ដីលើសពី០.៥ហតក្នុងតំបន់ ដែលមានដើមឈើខ្ពស់ៗ មានកំពស់យ៉ាងតិច៥ម អត្រាគ្របដណ្តប់តំបន់ចំនួន១០% ឬ ច្រើនជាង» (FAO 2010)។ ការកំណត់និយមន័យ «ព្រៃ» ផ្សេងៗតាមប្រទេស ដូច្នេះតួលេខបានប្រកាសដោយរដ្ឋាភិបាលនីមួយៗ អំពី តំបន់ព្រៃ និង ព្រៃឈើគ្របដណ្តប់ ជាកត្តាឲ្យមានភាពខុសគ្នា ។ ឧទាហរណ៍ រដ្ឋាភិបាលឡាវកំណត់ព្រៃ ថា ជាដីមានអត្រាដើមឈើគ្របដណ្តប់២០% ឬ ច្រើនជាង ដូច្នេះអត្រាព្រៃឈើគ្របដណ្តប់ ដែលបានប្រកាសដោយរដ្ឋាភិបាលឡាវគឺមាន ៤០.៣% ក្នុងឆ្នាំ២០១០ ។

ម្មុយនីស្ត និង កងកម្លាំងទាហានរដ្ឋាភិបាលថៃ នៅក្នុងតំបន់ភ្នំភាគកណ្តាល ចុងឆ្នាំ១៩៧០ ដល់ដើមឆ្នាំ១៩៨០ ព្រៃឈើក្នុងតំបន់ធំៗត្រូវបានដុតបំផ្លាញ នៅក្នុងការប្រយុទ្ធដោយកម្លាំងរដ្ឋាភិបាល(Kashio)។

កត្តាទីពីរ គោលនយោបាយលើកទឹកចិត្តការអភិវឌ្ឍកសិកម្ម រួមចំណែកបំលែងព្រៃឈើជាដីកសិកម្ម ។ ការអភិវឌ្ឍដំណាំកសិឧស្សាហកម្ម រួមមាន កៅស៊ូ និង អាកាស្យា និងកសិដ្ឋានសំរាប់រានដីដាំដំណាំ ដូចជា ដំឡូងមី និង អំពៅ ជាលទ្ធផលធ្វើឲ្យមានការផ្លាស់ប្តូរព្រៃឈើទៅជាដីកសិកម្ម។ នៅប្រទេសថៃ និងវៀតណាមម សកម្មភាពចិញ្ចឹមបង្គា បានបង្ករឲ្យបាត់បង់ព្រៃឈើកោងកាង ។

អង្គការអង់គ្លេសGlobal Witnessបានចង្អុលបញ្ហាកេងប្រវ័ញ្ចធនធានដីធ្លី ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា និងវៀតណាម ពីសំណាក់គម្រោងចម្ការកៅស៊ូ មានមូលធនមកពីប្រទេសវៀតណាម ។ យោងតាមរបាយការណ៍(Global Witness 2013)ក្រុមហ៊ុនវៀតណាមធំៗ មានទំនាក់ទំនងជាមួយមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលពុករលួយ និងអ្នកមានប្រាក់ច្រើន

ការរានដីសំរាប់ចម្ការកៅស៊ូ (ខេត្តអាតតាភឺ ភាគខាងត្បូង ប្រទេសឡាវ)

តំបន់ដីដាំពោតសំរាប់ចំណីសត្វ ។ ដំណាំឧស្សាហកម្ម ប្រភេទតែមួយ បានបង្ករឲ្យបាត់បង់គុណភាព និង បាក់ដី (ខេត្តអ៊ូដុមរ៉ី ភាគឥសានប្រទេសឡាវ)

ក្នុងបណ្តាប្រទេសទាំងនោះ ដែលអនុញ្ញាត្តិឲ្យពួកគេជួលដីដាំចម្ការកៅស៊ូ ធ្វើឲ្យមានការប៉ះពាល់យ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរដល់សង្គម និង បរិស្ថាន ។ របាយការណ៍ក៏បានបង្ហាញផងដែរ ធនាគារDeutscheនិងសារជីវកម្មហិរញ្ញវត្ថុអន្តរជាតិ(IFC)ជាក្រុមធនាគារពិភពលោក ផ្តល់ទុនដល់ក្រុមហ៊ុនចម្ការកៅស៊ូទាំងនេះ ធ្វើសកម្មភាព ដោយគ្មានធ្វើការពិចារណាដល់បរិស្ថាន ឬ សិទ្ធិមនុស្ស ។ ការបង្ហូរនៃមូលធនបរទេសដល់ក្រុមហ៊ុនបែបនេះគឺជា ការបង្ករឲ្យបាត់បង់ព្រៃឈើនៅក្នុងតំបន់នេះផងដែរ ។

កត្តាទីបីគឺ ការអភិវឌ្ឍហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធទ្រង់ទ្រាយធំ ដូចជា ការរុករករ៉ែ និង ទំនប់វារិអគ្គិសនី ។ គម្រោង

វារិអគ្គិសនីណាមធឿន២[6] ក្នុងប្រទេសឡាវ បានសាងសង់ ដោយមានជំនួយពីធនាគារពិភពលោក និង ធនាគារអភិវឌ្ឍអាស៊ី(ADB)បានជន់លិចព្រៃឈើ៤៥០គម²ដែលជាតំបន់សំបូរជីវៈចំរុះដ៏ច្រើន ដែលគេហៅថា «Galapagosរបស់អាស៊ី»។ ក្នុងឆ្នាំ១៩៩៣ ដល់ ១៩៩៤ មុនការសាងសង់ទំនប់ ក្រុមហ៊ុនកាប់ឈើបានចូលរួមជាមួយទាហានឡាវ កាប់រំលំដើមឈើមានតម្លៃ ដូចជាឈើស្រល់Merkus pinesហើយដឹកជញ្ជូនឈើទៅកាន់ប្រទេសជិតខាង ថៃ និង វៀតណាម ។ ក្រុមហ៊ុនអគ្គិសនីណាមធឿន២(NTPC)ដែលប្រតិបត្តិគម្រោង បានពន្លិចអាងស្តុកទឹក ដោយគ្មានយកជាតិជីវៈម៉ាស់ចេញឲ្យអស់ ជាការរំលោភនឹងនយោបាយគាំពារ បរិស្ថាន និងសង្គម របស់ខ្លួន ។ គេអាចមើលឃើញ ដើមឈើងាប់នៅឈរក្នុងទឹកនៃអាងស្តុកទឹកនៅឡើយ ។ សូម្បីតែឥឡូវនេះ យោងតាមស្ថិតិផ្លូវការរបស់រដ្ឋាភិបាល ប្រមាណ៨០%ផលិតផលឈើប្រចាំឆ្នាំក្នុងប្រទេសឡាវ បានមកពីការកាប់ឈើនៅតំបន់អភិវឌ្ឍវារិអគ្គិសនី ឬ តំបន់រុករករ៉ែ ។

កត្តាទីបួនគឺ បញ្ហាកាប់ឈើខុសច្បាប់ខ្លាំងក្លា ។ ទោះបីជាមិនមានទិន្នន័យជាក់លាក់ក៏ដោយ ករណីក្នុងប្រទេសឡាវ ប្រៀបធៀបទៅការកាប់ព្រៃឈើមានអាជ្ញាបណ្ណ័ផ្លូវការ តាមការប៉ាន់ប្រមាណពីចំនួនរោងចក្រអារឈើបច្ចុប្បន្ន និង អត្រាប្រតិបត្តិការរបស់ពួកគេធំជាង

ការកាប់ឈើហុប និង នាំចេញពីតំបន់គម្រោងទំនប់ណាមធឿន២ នៅក្នុងប្រទេសឡាវ (រូបថតឆ្នាំ១៩៩៦)

អាងស្តុកទឹក ទំនប់ណាមធឿន២ ។ ការប្រមូលសារៈធាតុសំណល់មិនបានល្អ បន្សល់ទុកឲ្យដើមឈើងាប់ឈរទាំងឫស (រូបថតឆ្នាំ២០០៩)

ប្រហែលជាពីរដង ដែលបង្ហាញពីការកាប់ឈើខុសច្បាប់យ៉ាងសន្ធឹកសន្ធាប់ ។ ចាប់តាំងពីឆ្នាំ២០០១ រដ្ឋាភិបាលឡាវបានអនុម័ត ការនាំចេញតែផលិតផលសំរេច ទាក់ទងទៅនឹងឈើពីព្រៃធម្មជាតិ ប៉ុន្តែឧស្សាហកម្មរោងចក្រអារឈើក្នុងស្រុកគឺ មិនមានការប្រកួតប្រជែងដូចជា នៅប្រទេសវៀតណាមទេ ដូច្នេះការនាំចេញឈើហុប និងផលិតផលមិនទាន់កែឆ្នៃឈើហុបទៅប្រទេសវៀតណាមនៅតែបន្ត ។

[6]សូមមើលឯកសារទំព័រX «ដំណើរការអភិវឌ្ឍដ៏គំហុក នៃបណ្តោយទន្លេមេគង្គ និង ការប៉ះពាល់ដល់សង្គម -ករណីគម្រោងទំនប់វារិអគ្គិសនីណាមធឿន២»

ការដាំចំការវិលជុំត្រូវបានអនុវត្តជាប្រពៃណីនៅតំបន់ភ្នំនៃអាងទន្លេមេគង្គ។ដោយសារតែការកើនឡើងនូវចំនួនប្រជាជន និងគម្រោងអភិវឌ្ឍជាច្រើននោះ ដីស្រែចំការត្រូវបានថយចុះកាន់តែតិចទៅៗ ឬ កម្រទៅៗ ហើយបញ្ហាកាប់បំផ្លិចបំផ្លាញព្រៃឈើដើម្បីយកដីប្រើប្រាស់កាន់តែកើនឡើង

ឈើហុបធំៗបានដឹកចេញពីភាគខាងត្បូងប្រទេសឡាវ នាំទៅប្រទេសវៀតណាម ។ ការនាំចេញឈើហុប ឬ ឈើមិនទាន់កែឆ្នៃគឺត្រូវបានហាមឃាត់ ប៉ុន្តែការកាប់ឈើខុសច្បាប់ និងការធ្វើពាណិជ្ជកម្មនៅតែមានបន្ត ។

ជាបន្ថែម ចម្ការវិលជុំត្រូវបានគិតថា ជាកត្តាមួយក្នុងការបំផ្លាញព្រៃឈើក្នុងតំបន់នេះដែរ ។ ចេញពីការគិតស្រម៉ៃចំពោះចម្ការវិលជុំជាច្រើនដែលហៅថា កាប់ឆ្ការ និង ដុត មានទំនោរទៅនឹងមូលហេតុនៃការបំផ្លាញព្រៃឈើ ប៉ុន្តែប្រសិនបើទុកដីឲ្យនៅទំនេរមួយរយៈបង្កើនគុណភាពដីគ្រប់គ្រាន់សំរាប់រុក្ខជាតិដុះ បន្ទាប់ពីប្រមូលផល គឺជា វិធីកសិកម្មនិរន្តភាពមួយ ។ ទោះបីជាយ៉ាងណាដោយ សារកំណើនប្រជាជន គម្រោងអភិវឌ្ឍហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ និងការពង្រីកចម្ការកសិឧស្សាហកម្ម និងផលិតផលដំណាំកសិកម្ម តំបន់ដីដែលអាចត្រូវបានប្រើប្រាស់ សំរាប់ចម្ការវិលជុំបានកំពុងថយចុះ ។

ដូចដែលបានកើតឡើងនេះ ការទុកដីឲ្យទំនេរបង្កើនគុណភាពដីបានថយចុះ ចង្អុលបង្ហាញថា ព្រៃឈើមិនមានឱកាសគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីដុះលូតលាស់បន្ត យកទៅប្រើប្រាស់សំរាប់ចម្ការវិលជុំ ។ ដីកសិកម្មធ្លាប់បានប្រើប្រាស់រួមដោយអ្នកភូមិ ត្រូវក្លាយជារបស់ឯកជន ហើយក្រោយមកសំរាប់កសិឧស្សាហកម្មរបស់ក្រុមហ៊ុន ឬបុគ្គលផ្សេងទៀត បង្ករឲ្យវដ្តនៃចម្ការវិលជុំរួមខ្លី ករណីខ្លះមានការដាក់គម្លាបលើដីកសិកម្មចម្ការវិលជុំ(Barney 2010) ។ នៅក្នុងប្រទេសឡាវ រដ្ឋាភិបាលបានជំរុញគោលនយោបាយប្តូរទីតាំងអ្នកភូមិជនជាតិដើមភាគតិចបង្វែរពួកគេមកនៅតាមបណ្តោយផ្លូវថ្នល់ ហើយជាលទ្ធផលធ្វើឲ្យដីចម្ការរបស់ពួកគេរួមតូច ។ លទ្ធផលនេះបានធ្វើឲ្យការទុកដីឲ្យទំនេរបង្កើនគុណភាពដី មានរយៈពេលខ្លីជាងមុន នៅក្នុងតំបន់ចម្ការវិលជុំ និង កសិដ្ឋានវានាំមកនូវផលវិជ្ជមានក្នុងការប្រើប្រាស់ដី(Higashi 2010)។ ពេលគិតដល់បញ្ហានៃការបំផ្លាញព្រៃឈើ ដោយសារកសិកម្មចម្ការវិលជុំ ជាសំខាន់គឺមើលលើកត្តាមូលដ្ឋានផ្សេងៗ ។ រយៈពេលនៃការទុកដីឲ្យទំនេរបង្កើនគុណភាពដី ត្រូវបានកាត់បន្ថយបែបនេះ សមត្ថភាពនៃការដុះលូតលាស់ឡើងវិញរបស់ធម្មជាតិ គឺត្រូវបានរំខាន ហើយមានករណីច្រើន ហើយច្រើនថែមទៀត ដែលនាំឲ្យដីរិចរិល ។

៤.សំណើរនះឆ្ពោះទៅកច្ចបង្ការការបាត់បង់និងការថយចុះព្រៃឈើ

យោងតាមវិធានបង្ការការបាត់បង់ព្រៃឈើ ជាទូទៅអ្វីត្រូវយកចិត្តទុកដាក់ គឺគម្រោងដាំដើមឈើ ។ ចម្ការឈើដាំភាគច្រើនក្នុងតំបន់តាមបណ្តោយទន្លេមេគង្គ គឺជា ប្រភេទឈើតែមួយមុខ ដូចជា ដើមអាកាស្យា ឬ ដូងប្រេង ដែលមិនសក្តិសមជាលំនៅឋានសំរាប់សត្វព្រៃ បើយោងតាមទស្សនៈអភិរក្សជីវៈចំរុះ ក៏ដូចជាការធានាសន្តិសុខស្បៀងសំរាប់អ្នកភូមិក្នុងតំបន់ ពួកវាមានផលអវិជ្ជមានច្រើន ។ ក្នុងករណីខ្លះ ព្រៃឈើដែលអ្នកភូមិក្នុងតំបន់ធ្លាប់ចូល និង ធ្វើចម្ការវិលជុំ ឬ ប្រមូលធនធានព្រៃឈើត្រូវបានគិតថាជា »ឈើគ្មានតម្លៃ» ហើយបានហ៊ុមព័ទ្ធ និង ជំនួសដោយព្រៃឈើប្រភេទតែមួយ ក្នុងការប្រតិបត្តិគម្រោងចម្ការឈើដាំ។ វាមិនអាចមិននិយាយថាពេលអនុវត្តគម្រោងចម្ការឈើដាំ មិនត្រឹមតែពិចារណាផ្តល់គុណភាពដី និងប្រភេទដើមឈើដែលត្រូវយកមកដាំទេ ប៉ុន្តែវាត្រូវក៏ត្រូវគិតដល់ទិដ្ឋភាពបរិស្ថាន និង សង្គមផងដែរ ។

ការបង្ការឲ្យមាននិរន្តភាពព្រៃឈើ មិនអាចសម្រេចបានទេ បើសិនគ្មានការយល់ដឹង និង ការចូលរួមពីប្រជាជនមូលដ្ឋាន ដែលជាអ្នករស់នៅ និងអាស្រ័យធនធានព្រៃឈើ ។ ជាការពិត នៅក្នុងប្រទេសតាមបណ្តោយទន្លេមេគង្គ សេរីភាពរបស់អ្នកស្រុក ក្នុងការសម្តែងទស្សនៈរបស់ពួកគេ លើគោលនយោបាយជាតិ ឬ គម្រោងអភិវឌ្ឍប្រទេសរបស់ពួកគេ ត្រូវបានរឹតត្បិត សូម្បីតែកម្រិតរឹតត្បិតកើតឡើងក៏មានភាពខុសៗគ្នាផងដែរ ។ នៅក្នុងប្រទេសឡាវ ឧប្បត្តិហេតុចាប់ខ្លួន និង គំរាមកំហែងបានកើតឡើងចំពោះប្រជាពលរដ្ឋ ដែលបានអំពាវនាវដល់សភាជាតិអំពីបញ្ហាទាក់ទងនឹងគម្រោងកសិឧស្សាហកម្មចម្ការឈើដាំ របស់ក្រុមហ៊ុនវៀតណាម។ បន្ថែមលើការផ្តល់អំណាចដល់អ្នកស្រុក ឲ្យការពារព្រៃឈើ វាមានសារៈសំខាន់ដល់អ្នកស្រុក និង សង្គមស៊ីវិល អាចចូលរួមធ្វើការសំរេចចិត្តលើប្រព័ន្ធការពារព្រៃឈើនិរន្តភាព ។

បន្ថែមលើ ការពង្រីកប្រព័ន្ធព្រៃឈើក្នុងប្រទេសនីមួយៗដើម្បីបង្ការការបាត់បង់ ឬហិនហោចព្រៃឈើ ទាមទារបង្ខំឲ្យអនុវត្តប្រព័ន្ធច្បាប់ដែលមានស្រាប់ឲ្យខ្លាំងក្លាថែមទៀត ។នៅក្នុងប្រទេសឡាវ និង កម្ពុជា កន្លែងដែលមានការកាប់ឈើខុសច្បាប់ និងគម្រោងកសិឧស្សាហកម្មចម្ការឈើដាំបង្ខិនបង្ខោចយ៉ាងច្រើនសន្ធឹក ទោះមានច្បាប់ការពារ និងកម្រិតរួចហើយក៏ដោយ ។ ច្បាប់ទាំងនេះ មិនត្រូវបានអនុវត្តសមស្រប ដោយសារការរីកដុះដាលអំពើពុករលួយ និងកង្វះការត្រួតពិនិត្យនោះនាំឲ្យមានការបាត់បង់ និងហិនហោចព្រៃឈើ ។ អ្វីដែលជាតម្រូវការនោះគឺ ស្ថាប័នអន្តរជាតិ និង សង្គមស៊ីវិល ដើរតួមុខងារត្រួតពិនិត្យ និង ផ្តល់លក្ខ័ខ័ណ្ឌ ដែលឆ្លុះបញ្ចាំងក្នុងគោលនយោបាយ ។ នេះគឺមិនងាយស្រួលទេ នៅក្នុងប្រទេសដែលមានអភិបាលកិច្ចទន់ខ្សោយ អំពើពុករលួយវាយលុក មន្ត្រីសាធារណៈទទួលសំណូក ហើយការការពារខ្លួនឯងគឺ មានសារៈសំខាន់ណាស់ ។

ការពិព៌ណនាក្នុងរបាយការណ៍ខាងលើអង្គការGlobal Witness លើកឡើងពីការទទួលបានកិច្ចសន្យាដី សំ

រាប់ដាំចម្ការកៅស៊ូរបស់ក្រុមហ៊ុនវៀតណាម មានទំនាក់ទំនងយ៉ាងស្អិតរមួតនៅក្នុងរង្វង់អ្នកនយោបាយ និង ហិរញ្ញវត្ថុ ក្នុងប្រទេសឡាវ និង កម្ពុជា ។ ទោះបីយ៉ាងណាក៏ដោយ ក្រុមហ៊ុនបានបដិសេធ ភាពពិតឆ្លុះបញ្ចាំង ក្នុងរបាយការណ៍ ហើយរដ្ឋាភិបាលនៃប្រទេសទាំងពីរ ឡាវ និង កម្ពុជា បានកំពុងព្រងើយកន្តើយនឹងរបាយ ការណ៍នេះ ។ កំរៃសម្បទានគឺមានន័យនៃការកើនប្រាក់ឡើង នៅក្នុងប្រទេសវៀតណាម និង ឡាវ ហើយករណី ជាច្រើនឃោឃាដើរតួរយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការកាប់ព្រៃឈើ (Matsumoto & Hirsch 2003: 135-137)។ ក្នុងករណីបែប នេះ ការប្រើប្រាស់យន្តការត្រួតពិនិត្យខាងក្រៅ និងលើកពីការជំទាស់ផ្សេងៗ ជាការលំបាក ។

នៅក្នុងល័ក្ខខ័ណ្ឌបែបនេះ ការដែលអាចធ្វើបាន សំរាប់បញ្ឈប់ការបំផ្លាញព្រៃឈើ គឺអាចកាត់លំហូរហិរញ្ញ វត្ថុដល់ សកម្មភាពសារជីវកម្ម ដែលបានបង្ករវិនាសកម្មព្រៃឈើ ។ ប្រាកដណាស់ ត្រូវតំរូវឲ្យមានការកែលំអរ អភិបាលកិច្ចនៃប្រទេសនីមួយៗផងដែរ ប៉ុន្តែក្នុងពេលជាមួយគ្នានេះ ការត្រួតពិនិត្យក៏ត្រូវការចាំបាច់ដែរ ដូច្នេះ មូលនិធិវិនិយោគពីស្ថាប័នអន្តរជាតិ ឬ ធនធានពីបរទេស មិនត្រូវហូរទៅក្នុងសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ច ដែលនាំឲ្យ មានវិនាសកម្មព្រៃឈើទេ ។

ឯកសារយោង:

Barney, K. 2010. *Notes to a Research Visit to Ban Pak Veng, Hinboun District, Lao PDR, with Special Reference to the TheunHinboun Hydropower Company Project and the Oji Lao Plantation Forestry Company Ltd., Project.* Canberra, Australia: Australian National University.

Food and Agriculture Organization (FAO). 2010. *Global Forest Resources Assessment 2010.* Rome, Italy: FAO.

Fujita, S. 2012. Forest Protection in Laos and Various Measures for Sustainable Resource Utilization. *ShinrinGijutsu*(Forest Technology) No. 848 (November) 34-38 (in Japanese).

Global Witness. 2013. *Rubber Barons.* London, UK: Global Witness.

Higashi, Satomi. 2010. Forest Policies Leading to Deforestation and the Role of "Outsiders". In M. Ichikawa, D. Naito and F. Ubukata (eds.) *The People of Tropical Asia and Forest Management Systems: The Case for Governance on the Scene.* Tokyo: Japan: Jimbunshoin 66-84 (in Japanese).

Kashio, M. Causes of Deforestation in Southeast Asia and Countermeasures Promoted.Global Environmental Forum (in Japanese). http://www.gef.or.jp/forest/kashio.htm#BURN (Last accessed in July 2013)

Matsumoto, Satoru, and Phillip Hirsch. 2003. Forest Loss in Mekong Watershed Countries and its Causes. In M. Inoue (ed.) *Forest Loss and Conservation in Asia.*Tokyo, Japan: Chuo Hoki 132-148 (in Japanese).

Mekong Watch.*The Nam Theun 2 Dam* (in Japanese). http://www.mekongwatch.org/env/laos/nt2/ (Last accessed in July 2013)

World Wildlife Fund (WWF) Greater Mekong Programme. 2013. *Ecosystem in the Greater Mekong: Past Trends, Current Status, and Possible Futures.*

Mekong Watch

៧. វិស័យកសិកម្មមាត់ទន្លេនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គ

ការផ្លាស់ប្ដូរនាពេលអនាគតសម្រាប់វិស័យកសិកម្ម ដែលមិនបង្កផលប៉ះពាល់ដល់បរិស្ថាន

១. កសិកម្មតាមមាត់ទន្លេក្នុងតំបន់ទន្លេមេគង្គ

ដោយសារតែផលប៉ះពាល់នៃខ្យល់មូសុងនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គកម្រិតទឹកទាំងខាងក្នុងទន្លរមេ និងដៃទន្លេមានការផ្លាស់ប្ដូរយ៉ាងខ្លាំងរវាងរដូវវស្សានិងរដូវប្រាំង។ ក្នុងកំឡុងពេលរដូវប្រាំងការធ្វើកសិកម្មពង្រីកទៅដល់មាត់ទន្លេ (រួមទាំង ឆ្នេខ្សាច់និង កោះតូចៗ) ដែលត្រូវបានលាតត្រដាងជាមួយនឹងកម្រិតទឹកស្រក។ សណ្ដែកបន្លែមានស្លឹក, ឪឡឹក, ម្ទេស, ឱសថជាច្រើនព្រមទាំងពូជបន្លែដទៃផ្សេងទៀតត្រូវបានគេដាំដុះ។ នៅក្នុង Blake (២០០៤) បានរាយការណ៍ថានៅក្នុងការស្ទង់មតិមួយនៃភូមិទាំង១០នៅតាមបណ្ដោយទន្លេ មុន(Mun)និងសង់ខ្រាន(Songkran)នៅក្នុងភាគឦសានប្រទេសថៃសរុបឱសថនិងបន្លែចំនួន៤៧ប្រភេទត្រូវបានប្រមូលផល។ ប្រជាជនដាំដុះសួនទាំងនេះជាពិសេសសម្រាប់ប្រើប្រាស់បរិភោគផ្ទាល់ខ្លួនរបស់ពួកគេ។ ផលិតផលត្រូវបានគេប្ដូរគ្នាទៅវិញទៅមកឬលក់ក្នុងតំលៃថោកនៅក្នុងភូមិដដែលដដែល ហើយផលិតផលកសិផលផ្សេងទៀតដែលបានប្រមូលផលលើសពីបរិមាណជាក់លាក់ត្រូវបានលក់នៅទីផ្សារក្នុងស្រុក។

រដូវវស្សា

រដូវប្រាំង

សួនតាមមាត់ទន្លេចាប់ផ្ដើមមាននៅខែវិច្ឆិការ ពេលដែលកម្រិតទឹកដងទន្លេស្រក់ចុះ។ ប្រជាជនដាំដំណាំផ្សេងៗសមទៅនឹងកម្រិតទឹក។ ដំណាំដែលតម្រូវការលូតលាស់រយៈពេលយូរត្រូវបានដាំនៅក្នុងតំបន់ខាងលើនៃច្រាំងទន្លេខណៈពេលដែលត្រក្កួននិងដំណាំត្រូវការ

ទឹកផ្សេងៗទៀតដែលលូតលាស់ក្នុងរយៈពេលខ្លីត្រូវបានដាំនៅក្នុងតំបន់ដែលទាបជាង។ នៅជុំវិញខែឧសភានៅពេលដែលភ្លៀងបានចាប់ផ្ដើមការប្រមូលផលត្រូវបានបញ្ចប់ហើយភ្លាមនោះសួនច្បារមាត់ទន្លេត្រូវលិចទឹកជាបន្តបន្ទាប់។

២. អត្ថប្រយោជន៍នៃសួនមាត់ទន្លេ

នៅក្នុងរដូវវស្សាដីដែលមានជីជាតិហូរតាមខ្សែទឹកនឹងត្រូវមកចាក់នៅលើស្រទាប់ផ្ទៃដែលជ្រាលលិចទឹកតាមមាត់ទន្លេ។ តាមរបៀបនេះដីមាត់ទន្លេមានជីជាតិជាថ្មីក្នុងអំឡុងពេលរដូវវស្សា។ដូច្នេះទោះបីជាមានការប្រើប្រាស់ជីតិចតួចក៏ដោយជាបរិមាណជាក់លាក់នៃដំណាំអាចត្រូវដាំដុះនិងមានហានិភ័យតិចតួចចំពោះការបរាជ័យក្នុងការដាំដុះសាជាថ្មី។ គួរបញ្ជាក់ផងដែរដោយសារតែមាត់ទន្លេត្រូវបានលិចទឹកក្នុងរដូវវស្សាស្មៅមិនដុះលូតលាស់ទេ ហើយនៅក្នុងរដូវប្រាំងមានប្រយោជន៏និងមានភាពងាយស្រួលក្នុងការយកទឹកប្រើប្រាស់។ លើសពីនេះទៀតកិច្ចការនៅក្នុងសួនតាមមាត់ទន្លេត្រូវបានបូកបញ្ចូលគ្នាបានយ៉ាងងាយស្រួលជាមួយនឹងភារកិច្ចប្រចាំថ្ងៃផ្សេងទៀតដូចជាការបោកសំលៀកបំពាក់មុជទឹកនិងនេសាទត្រី។ សកម្មភាពទាំងនេះភាគច្រើនត្រូវបានធ្វើដោយស្ត្រី។

សួនច្បារមាត់ទន្លេបែបនេះជាកម្មបទនៃសិទ្ធិនៃការប្រើប្រាស់និងមរតកតាមទំលាប់ប្រពៃណី។ ប្រសិនបើក្នុងគ្រួសារមួយដែលមានសិទ្ធិប្រើប្រាស់បានសម្រេចចិត្តមិនទៅអនុវត្តនៅសិទ្ធិនោះទេគ្រួសារនោះក៏អាចឱ្យដីទៅគ្រួសារមួយផ្សេងទៀតខ្ចីនិងនៅក្នុងករណីមួយចំនួនគេក៏អាចលក់សិទ្ធិនោះដែរ(Blake ២០០៤) ។ នៅក្នុងខេត្តសាវណ្ណាកេតនៃប្រទេសឡាវក៏មានឧទហរណ៍ជាកន្លែងដែលមន្ត្រីភូមិស្តាប់ការប្រាថ្នាចង់បានរបស់គ្រួសារនិមួយៗរៀងរាល់ឆ្នាំហើយបន្ទាប់មកគេបានធ្វើការពិភាក្សាទៅលើរបៀបចែកចាយដីកសិកម្មនោះ។

មិនត្រឹមតែការធ្វើកសិកម្មមាត់ទន្លេនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គទេដែលតម្រូវឱ្យប្រើជីនិងពលកម្មតិចតួច, ប្រសិទ្ធិភាពការប្រើប្រាស់នៃកន្លែងវត្ថុធម្មជាតិបះពាល់តិចតួចណាស់ទៅលើបរិស្ថាន។

៣. ផលិតផលកសិផលដោយសហគមន៍មូលដ្ឋាន

នៅកន្លែងដែលមានឆ្នេរខ្សាច់ធំផុសឡើងដូចជានៅក្នុងខេត្តភាគឥណ្ឌសាននៃប្រទេសថៃ ហើយនៅក្នុងខេត្តបូកូ(Bokeo)នាភាគខាងជើងនៃប្រទេសឡាវការធ្វើកសិកម្មចិញ្ចឹមជីវិតមិន

ត្រឹមតែត្រូវបានគេធ្វើនោះទេប៉ុន្តែជាដំណាំកសិកផលដូចជាពោតត្រូវបានគេដាំដុះផងដែរ។ ពោតដែលដាំដុះនិងការប្រមូលផលនៅក្នុងប្រទេសឡាវត្រូវបានលក់នៅក្នុងប្រទេសថៃ ហើយវាគឺជាប្រភពដ៏សំខាន់នៃប្រាក់ចំណូលសម្រាប់សហគមន៍។

វាក៏មានឧទហរណ៍កន្លែងដែលសកម្មភាពផលិតកម្មតាមបែបប្រពៃណីបានដឹកនាំទៅរកអាជីវកម្មថ្មី។ នៅក្នុងខេត្តសាវណ្ណាខេតដែលស្ថិតនៅកណ្តាលប្រទេសឡាវដោយសារតែការរួមបញ្ចូលនៃទន្លេជាច្រើនទៅលើផ្នែកខាងលើទន្លេហ្សិបានហៀង(Xe Ban Heing)ការផ្លាស់ប្តូរនៅក្នុងកម្រិតទឹកក្នុងអាងកណ្តាលនៅស្រុកឆែមហ្វូន(Champhone)មានឥទ្ធិពលខ្លាំងពិសេស។ នៅក្នុងទន្លេនេះគេដាំដុះកប្បាសនិងធ្លះយ៉ាងទូលំទូលាយនៅរដូវប្រាំង។ ពីមុនមនុស្សបានប្រើសម្លៀកបំពាក់ជ្រលក់ពណ៌នៅក្នុង ធ្លះនេះសម្រាប់ការងារសំលៀកបំពាក់របស់ពួកគេប៉ុន្តែដោយមានចំណាប់ផ្តើមដ៏ធំមួយនៃឧស្សាហកម្មផលិតសម្លៀកបំពាក់មានតម្លៃថោក បានធ្វើឲមុខជំនួញនេះបានចាប់ផ្តើមធ្លាក់ចុះ។ ទោះជាយ៉ាងណា ល័ក្ខនិងសំឡីធម្មជាតិនោះគឺជាកសិកម្មគ្មានសារធាតុគីមីដែលត្រូវបានកោតសរសើរនៅក្នុងបណ្តាប្រទេសដទៃទៀតជាពិសេសនៅក្នុងប្រទេសជប៉ុន ហើយជាផលិតផលថ្មីដែលកំពុងត្រូវបានបង្កើតឡើងក្រោមការបណ្តុះបណ្តាដោយអ្នកបច្ចេកទេសបរទេស។ ចាប់តាំងពីពេលប្រមាណ១០ឆ្នាំកន្លងមកហើយផលិតផលបែបនេះត្រូវបានគេរកឃើញក្នុងរាជធានីវៀងចាន់(Vientienne)ប្រទេសឡាវនិងក៏ត្រូវបានគេនាំចេញទៅប្រទេសជប៉ុន។ ផលិតកម្មសិប្បកម្មគឺការបង្កើនប្រាក់ចំណូលរបស់ស្ត្រី។

៤. ការបាត់បង់កសិដ្ឋានមាត់ទន្លេ

កសិដ្ឋាននៅតាមមាត់ទន្លេមានបន្ទុកតូចនៅលើបរិស្ថានតម្រូវឱ្យមានការវិនិយោគតិចតួចពីសហគមន៍និងជាប្រភពដ៏មានតម្លៃនៃប្រាក់ចំណូលប៉ុន្តែតំបន់ដែលអាចរកបានសម្រាប់កសិកម្មបានធ្លាក់ចុះជាងកាលពី ២០ឆ្នាំមុននៅក្នុងផ្នែកជាច្រើននៃអាងទន្លេ។ មូលហេតុមួយសម្រាប់ការធ្លាក់ចុះនេះគឺដោយសារការសាងសង់ទំនប់វារី។ ទំនប់បិទលំហូរទឹកនិងបង្កើតអាងទឹក។ ដូច្នេះសូម្បីតែនៅក្នុងរដូវប្រាំងកម្រិតទឹកមិនហូរពីផ្នែកខាងលើនៃទំនប់ធ្វើឱ្យកសិកម្មនៅតាមមាត់ទន្លេមិនអាចធ្វើទៅបានឡើយ។

ក៏មានបាតុភូតមួយដែលគេហៅថាការស្រេកឃ្លានទឹក, ដែលបណ្តាលឱ្យមានការហូរច្រោះបំផ្លាញធ្ងន់ធ្ងរដល់មាត់ទន្លេផ្នែកខាងក្រោម។ ដោយសារតែបច្ចុប្បន្ននៅក្នុងអាងស្តុក

ទឹក គឺយឺតណាស់, ដីខ្សាច់ដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងពីមុនលិចទៅក្នុងទន្លេនៅពេលដែលឆ្លងកាត់តាមអាងស្តុកទឹកនេះ។ ដូច្នេះទឹកហូរផ្នែកខាងក្រោមនៃទំនប់នេះមិនមាន កករច្រើនទេ។ នៅពេលនេះ "ការស្រេកឃ្លានទឹក" ហូរទៅផ្នែកខាងក្រោមទំនប់វា "បង្កើតឡើង" នូវកករក្នុងបរិមាណដ៏ធំមួយបង្កឱ្យមានការច្រោះធ្ងន់ធ្ង ដល់មាត់ទន្លេ។

គួរបញ្ជាក់ផងដែរថាព្រោះមានទំនប់ទឹកច្រើនដែលសាងសង់នៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គទាំងនោះគឺជាទំនប់វារីអគ្គិសនី, ការបញ្ចេញទឹកពីអាងខុសពីធម្មជាតិផងដែរបណ្តាលឱ្យមានសំណឹកមាត់ទន្លេច្រើនទាំងពីរផ្នែកខាងលើនិងខាងក្រោមនៃទំនប់។ សម្រាប់ហេតុផលជាច្រើនដូចជាមានការធ្លាក់ចុះនៅក្នុងការដាំដំណាំអាចធ្វើបានទាំងពីរនៃផ្នែកខាងលើនិងខាងក្រោមនៃទន្លេដែលជាកន្លែងទំនប់ត្រូវបានសាងសង់ឡើង។ ការពង្រឹងច្រាំងតាមមាត់ទន្លេដើម្បីបង្ការសំណឹកក៏ត្រូវបានរួមចំណែកដល់ការបាត់បង់ដីកសិកម្មផងដែរ។

៥. ការវាយតម្លៃឡើងវិញកសិកម្មមាត់ទន្លេ

ក្នុងពេលកន្លងមកប្រជាជនមិនត្រូវបានសងសម្រាប់ការបាត់បង់នៃកសិដ្ឋានមាត់ទន្លេដោយសារតែការសាងសង់ទំនប់វារីនោះទេ។ ការប្រើប្រាស់ដីនេះត្រូវបានគេទទួលស្គាល់ជាទំលាប់នៅកំរិតថ្នាក់ភូមិប៉ុន្តែមិនបានទទួលស្គាល់ជាផ្លូវការនៅថ្នាក់ជាតិ។ ដូច្នេះសហគមន៍មិនអាចទាមទារសិទ្ធិស្របច្បាប់ជាផ្លូវការឱ្យប្រើប្រាស់ឬជាម្ចាស់ដី ហើយអ្នកអភិវឌ្ឍមិនបានអើពើបញ្ហានេះ។

ការងារបែបនេះបានក្លាយជាការទទួលស្គាល់យ៉ាងទូលំទូលាយថាជាការចិញ្ចឹមជីវិតនៅពេលដែលត្រូវបានសង្កត់ធ្ងន់ពីសារៈសំខាន់របស់វាដោយប្រជាជនដែលរងផលប៉ះពាល់ដែលបានបង្រួបបង្រួមគ្នាក្នុងចលនាប្រឆាំងនឹងទំនប់ផាកមុន(Pak Mun) (ការសាងសង់នេះបានចាប់ផ្តើមក្នុងឆ្នាំ

១៩៩១) ជាមួយនិងនៅពេលដែលអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលនិងសហគមន៍នៅក្នុងប្រទេសឡាវនិងប្រទេសថៃបានធ្វើការស្ទង់មតិរបស់ពួកគេនិងបានរាយការណ៍ពីការរកឃើញ (AOP &Searinឆ្នាំ ២០០២អ្នកផលិតស្បែកជើង, Baird និង Monsiri២០០១។ល។) ។

ការបាត់បង់នៃវិស័យកសិកម្មមាត់ទន្លេ ក៏ជាប្រធានបទមួយនៃការចម្រូងចម្រាសមុនពេលការសាងសង់ទំនប់ណាមធឿន២(Nam Theun) ដែលគាំទ្រដោយធនាគារពិភពលោក។ នៅក្នុងករណីទំនប់ណាមធឿន២(Nam Theun 2)ទឹកត្រូវបានបង្វែរទៅក្នុងទន្លេXe Bang Fai និងកសិដ្ឋានមាត់ទន្លេនៅតាមបណ្តោយដងទន្លេនេះត្រូវបានគេសន្មត់ថាទទួលបានសំណង។ បើយោងទៅតាមការស្ទង់មតិរបស់អង្គការឃ្លាំមើលទន្លេមេគង្គ ទោះប្បីជាយ៉ាងណាបានបង្ហាញច្បាស់ថាសំណងមិនត្រូវបានធ្វើឡើង ពិតប្រាកដទេ(កាឃ្លាំមើលទន្លេមេគង្គក្នុងឆ្នាំ ២០១០) ។

កសិកម្មនៅតាមមាត់ទន្លេគឺជាកត្តាទេសភាពដ៏សំខាន់មួយក្នុងអាងទន្លេមេគង្គនារដូវប្រាំង។ នៅក្នុងប្រទេសឡាវ ហ្លួងព្រះបាងដែលជាកន្លែងបេតិកភណ្ឌពិភពលោកភ្ញៀវទេសចរជាច្រើនមកពីជុំវិញពិភពលោកបានមកផ្តិតចតរូបមាត់ទន្លេនៅក្នុងរដូវប្រាំង។ មិនត្រឹមតែមាត់ទន្លេជាកសិកម្មសំរាប់ជីវិតសហគមន៍មូលដ្ឋានប៉ុណ្ណោះទេ វាជាតំបន់មួយត្រូវបានចាប់ផ្តើមអោយតម្លៃថាជាធនធានទេសចរណ៍ផងដែរ។

នៅក្នុងបរិបទនៃការអភិវឌ្ឍនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គដែលជាកន្លែងវារីអគ្គិសនីត្រូវបានសង្កត់ធ្ងន់ថា: ការប្រឈមជាបន្តបន្ទាប់នេះគឺដើម្បីទទួលបាននូវអ្នកអភិវឌ្ឍន៍ទំនប់យល់ដឹងត្រឹមត្រូវពីតម្លៃនៃការធ្វើកសិកម្មមាត់ទន្លេរួមទាំងតម្លៃសេដ្ឋកិច្ចនិងចូលរួមចំណែកដល់សន្តិសុខស្បៀង។

<u>ឯកសារយោង:</u>

Assembly of the Poor (AOP), and Southeast Asia Rivers Network (SEARIN). 2002.
Mae Mun: KanKlap Ma KhongKhon Ha Pla (The Mun River: Return of People who Fish). Chiang Mai, Thailand: SEARIN (in Thai)
Blake, David. 2004. Riverbank Vegetable Cropping in the Mekong Basin:
A Sustainable Farming System Doomed to Oblivion? *Watershed* Vol. 10 No. 1 July-October 2004, 62-72.
Mekong Watch. 2010. *Report on field visit to the Nam Theun 2 Dam* (Nov 20-27, 2010). Tokyo. (in Japanese)
http://www.mekongwatch.org/PDF/nt2report2010.pdf
Shoemaker, B., I. G. Baird, and Monsiri Baird. 2001.
The People and Their River: A Survey of River-Based Means of Livelihood in the Xe Bang Fai River Basin in Central Lao PDR,
Vientiane, Lao PDR: Canada/Lao PDR Fund for Local Initiatives.

ឃិគូឈិយូកា

៨. ការគោរពអារក្សអ្នកតានិងការអភិរក្សព្រៃឈើនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គ

១. ការគោរពអារក្សអ្នកតានិងព្រៃឈើ

នៅខេត្តយុនណានប្រទេសចិន ប្រទេសឡាវភាគឦសាននៃប្រទេសថៃភាគពាយ័ព្យរបស់ប្រទេសវៀតណាម គឺជាតំបន់អាងទន្លេមេគង្គ ជនជាតិដៃយយ៍(Dai)ហានី(Hani)ឡាវនិងក្រុមជនជាតិដើមភាគតិចដទៃទៀតនៅតែអនុវត្តពិធីបុណ្យសម្រាប់អារក្សដែលរស់នៅក្នុងព្រៃនិងមានដំណមជាច្រើនដែលគេគោរពតមករហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះនៅពេលប្រើប្រាស់ព្រៃឈើ។ ការគោរពអារក្សបាននឹងកំពុងមានមុខងារជាការពិនិត្យនៅក្នុងការប្រើប្រាស់ព្រៃឈើ និងការកាប់ឈើហួសហេតុ។

ក្រុមជនជាតិ	ទីតាំង	ការពិពណ៌នាអំពីពិធីបូជាអារក្ស	ប្រភព
ជនជតិហានី (អាខា នៅខាងជើងប្រទេសភូមា, ឡាវ និងប្រទេសថៃ)	ប្រជាជន ហានី(Hani) រស់នៅក្នុងភាគខាងត្បូងខេត្តយុនណាន និង នៅតាមបណ្តោយព្រំដែនភាគខាងជើងនៃប្រទេសភូមា/ប្រទេសមីយ៉ាន់ម៉ាឡាវ និងប្រទេសវៀតណាម	ប្រជាជនហានី(Hani)ជឿថាអារក្សនីមួយៗមានទីលំនៅផ្ទាល់ខ្លួន(ដូចជានៅតំបន់ដីសើម ស្រះទឹក ថ្ម ជាពិសេសដើមឈើ។ល។) អារក្ស ទាំងនេះបានរស់នៅក្នុងព្រៃឈើ។ នៅក្នុងព្រៃបែបនេះវាគឺជាតំបន់ដែលមាន ដំណមសំរាប់អ្នកភូមិហានី(Hani) ក្នុងការយកទាញយកអនុផលព្រៃឈើ, ការបរបាញ់សត្វឬការកាប់រំលំដើមឈើជាដើម។	Xu et al (2005)
ជនជាតិដាយយ៍	ប្រជាជនដាយយ៍(Dai)ដែលរស់នៅក្នុងភាគពាយព្យប្រទេសវៀតណាមតំបន់ភ្នំនៃប្រទេសឡាវនៅភាគខាងកើតប្រទេសមីយ៉ាន់ម៉ា (ភូមា) ភាគខាងជើងប្រទេសថៃ និងភាគខាងត្បូងខេត្តយុនណាន។	ប្រជាជនដាយយ៍(Dai)ជាប្រពៃណីពួកគេមានជំនឿថា អារក្ស និងជំនឿនៃសាសនាគឺពិតជាមាននៅក្នុងអំណាចធម្មជាតិ ដូចជាមាននៅក្នុងព្រៃឈើសត្វនិងរុក្ខជាតិនានា។ ការធ្វើឲ្យអោយអារក្សមានកំហឹងជាមួយនឹងឥរិយាបទមិនសមរម្យនាំមកនូវបាតុភូតធម្មជាតិជាច្រើនដែលបាននាំមកជាមួយនូវគ្រោះមហន្តរាយឬធ្វើឲ្យមានសំណាងដ៏អាក្រក់កើតមានដល់ភូមិនោះជាក់ជាមិនខាន។ ក្នុងចំណោមជនជាតិដាយយ៍ត្រូវបានលើកទឹកចិត្តឱ្យរស់នៅក្នុងភាពសុខដុមរមណីជាមួយបរិស្ថានធម្មជាតិដែលនៅជុំវិញខ្លួនពួកគេ។	Xu et al (2005)

	ស្រុកដៀនបៀនដុង (Dien Bien Dong), នៅខេត្តឡៃឆូវ Lai Chau)របស់ប្រទេសវៀតណាម	ភូមិដាយយ៍(Dai)មានព្រៃឈើដ៏សក្តិសិទ្ធ ដែលជាទីកន្លែងនៃព្រលឹងដូនតារស់នៅនិងជាកន្លែងសំខាន់សំរាបការពារថែរក្សាដល់អ្នកភូមិ។ មនុស្សណាដែលបំពានលើព្រៃឈើដ៏សក្តិសិទ្ធនេះ អារក្សនឹងដកយកប្រលឹងអ្នកនោះ ហើយគេជឿថា អ្នកទាំងនោះអាចទៅជាឆ្កួតឬក៏ស្លាប់។ដើម្បីលាងកំហុសសម្រាប់អំពើបាប អ្នកមានកំហុសនោះត្រូវបានដាក់ធ្វើការទណ្ឌកម្ម ឬពិន័យដោយយោងទៅតាមក្បួនច្បាប់ក្នុងភូមិនិងត្រូវផាកពិន័យជាសត្វក្របីទឹក ឬសត្វពាហនៈដទៃទៀតដែលអាចបូជាបាន។ ម្យ៉ាងទៀតព្រៃដ៏សក្តិសិទ្ធទាំងនេះ ក៏ជាទ្រព្យសម្បត្តិរួមរបស់ភូមិផងដែរ ដូច្នេះពេលធនធានព្រៃឈើត្រូវបានលក់ចេញក្រៅ នោះប្រាក់ចំណូលគឺត្រូវបានដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងមូលនិធិសហគមន៍រួមហើយត្រូវបានគ្រប់គ្រងចាត់ចែងយោងទៅតាមក្បួនច្បាប់ដាក់លាក់នៅក្នុងភូមិ។	Tran (2007),
ជនជាតិឡាវ	នៅភាគឥព្ទសានប្រទេសថៃ	ក្នុងចំណោមក្រុមជនជាតិភាគតិចឡាវដែលរស់នៅភាគឥព្ទសាននៃប្រទេសថៃ ធ្វើការគោរពព្រៃឈើ ដែលហៅថាដុនភូតា(Don Phu Ta) ដែលក្នុងនោះត្រូវបានគេនិយាយទៅវិញ្ញាណរស់នៅផងដែរ។សូម្បីតែនៅភាគឥព្ទសាននៃប្រទេសថៃដែលជាកន្លែងមានការកាប់ព្រៃឈើច្រើនដុនភូតានៅតែមានសភាពល្អ ហើយតំបន់មួយចំនួននៃព្រៃឈើទាំងនោះបានក្លាយជាតំបន់អភិរក្សឬជាទ្រព្យសម្បត្តិរួមភូមិព្រមទាំងជាគោលដៅចំបងនៃកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងអភិរក្ស។	សំភាសន៍ដោយការឃ្លាំ Mekong Watch(2012)

២. ព្រៃអារក្សនៃខេត្តសាវណ្ណាខេតនៃប្រទេសឡាវ

ព្រៃឈើមួយដែលគេហៅថា ដុន ណាថាតនុងលុម(Don NathatNongLom)នៅក្នុងភូមិតាអ៊ិនណាន(Thatoinhan)នៃស្រុកខាសុន(Kaisorn) (ជាផ្លូវការខាតតាបូរីKantaburi) នៃខេត្តការសាវណ្ណាខតភាគកណ្តាលប្រទេសឡាវត្រូវបានរក្សាទុកនៅក្នុងស្ថានភាពល្អ។ បើយោងទៅតាមការកត់ត្រារបស់ភូមិ ព្រៃនេះមានទំហំប្រហែល ៤.៣០០ហិចតាហើយក៏ជាប្រភពទឹកដ៏សំខាន់ក្នុងតំបន់។ ឥឡូវ វាត្រូវបានចាត់តាំងជាព្រៃអភិរក្សសាធារណៈ(ប៉ា សាគនPa Saguan)ប៉ុន្តែព្រៃនេះត្រូវបានគោរពជាទំលាប់ដោយអ្នកភូមិផងដែរដោយសារតែពួកគេជឿថាអារក្សដ៏ខ្លាំងរស់នៅទីនោះ។ ជំនឿទាំងនេះត្រូវគេប្រត្តិបត្តិតាមដល់សព្វថ្ងៃនេះនៅឡើយ ហើយនៅក្នុងខេត្តសាវណ្ណាខេត, ព្រៃឈើទាំងនេះត្រូវបានគេស្គាល់ថាជាព្រៃឈើ ម៉ាហាសែក(Mahasaek)។

មានភូមិមួយដែលមានប្រាសាទដ៏ល្បីហៅថា ថាត់ អ៊ឹង-ហាន(That Ing-han) ។ ដំណមព្រៃឈើឥឡូវត្រូវបានពន្យល់ក្នុងន័យព្រះពុទ្ធសាសនា។ ព្រៃឈើមានព្រំប្រទល់នៅវាលភក់មួយដែលហៅថា ណុងលុម(NongLom)ប៉ុន្តែវាលភក់នេះត្រូវបានគេមើលដឹងផងដែរថាជាកម្មសិទ្ធិរបស់អារក្ស ហើយវាត្រូវបានហាមឃាត់សំរាប់ដឹកទូកចេញទៅរកត្រីឬទៅបរបាញ់សត្វព្រៃដែលព្រះពុទ្ធបានហាមមិនឱ្យបរិភោគ (ដូចជាពស់និងស្វាជាដើម) ។

ជារៀងរាល់ឆ្នាំនៅខែមីនាពិធីបុណ្យសម្រាប់អារក្សត្រូវបានធ្វើឡើងដោយមិនមានសំណែនជាសាច់និងគ្រឿងស្រវឹងទេ។ មកដល់ថ្ងៃនេះអ្នកភូមិនៅតែជឿថាការទទួលយកអនុផលព្រៃឈើដោយគ្មានការអនុញ្ញាតពីអារក្ស ការកាប់ដើមឈើនិងការធ្វេសប្រហែសខកខានសែនគឺជាតំណម ហើយប្រសិនបើនរណាម្នាក់រំលោភច្បាប់ទាំងនេះត្រូវបានបានអារក្សបន្ទាចយ៉ាងខ្លាំងដល់អ្នកភូមិ អាចធ្លាក់ខ្លួនឈឺឬស្លាប់បាន។ វាត្រូវបាននិយាយថាអស់រយៈពេលជាច្រើនទសវត្សកន្លងទៅ ដោយសារតែពិធីបុណ្យពុទ្ធសាសនាបានក្លាយជាភាពសំខាន់ជាងនៅក្នុងភូមិ ចាស់ទុំភូមិបានបញ្ឈប់ធ្វើពិធីសែនព្រេនសម្រាប់អារក្ស។ បន្ទាប់មកនៅក្នុងពិធីព្រះពុទ្ធសាសនា ស្រាប់តែមានព្យុះដ៏ធំ បានបំផ្លិចបំផ្លាញតែភូមិមួយនេះប៉ុណ្ណោះដូច្នេះពួកគេដឹងថាពួកគេត្រូវបន្តធ្វើពិធីសែនព្រេនសម្រាប់អារក្ស។ គួរបញ្ជាក់ផងដែរថា ប្រសិនបើមាននរណាម្នាក់នៅក្នុងភូមិរំលោភតំណមនេះ គេនិយាយថាបាតុភូតចម្លែកត្រូវបានកើតឡើងដូចជាការមើលមិនឃើញសេះដែលកំពុងរត់នៅជុំវិញភូមិនៅពេលយប់។ ដូច្នេះប្រសិនបើគេស្គាល់ថានរណាម្នាក់បានបំពានតំណមទាំងនេះអ្នកភូមិពិភាក្សាគ្នាអំពីបញ្ហា ហើយធ្វើពិធីសែនព្រេនធ្វើឱ្យអារក្សស្ងប់ចិត្តក្នុងគោលបំណងដើម្បីការពារគ្រោះមហន្តរាយកើតមានដល់ភូមិ។

ខណៈពេលដែលអ្នកភូមិកាន់កាប់ព្រៃឈើនៅក្នុងសេចក្តីស្ញើចពួកគេក៏បានប្រើវាជាមូលដ្ឋានរៀងរាល់ថ្ងៃ។ ការកាប់ដើមឈើគឺអាចធ្វើបានប្រសិនបើត្រូវបានទទួលការអនុញ្ញាត្តិ។ នេះបើយោងតាមមន្ត្រីភូមិប្រហែល ១០០គ្រួសារនៃ៣៦០គ្រួសារ របស់ភូមិ ថាតអ៊ឹងហានដែលកំពុងប្រើធនធានព្រៃឈើនោះ ប៉ុន្តែគ្រួសារជាច្រើនដែលមកពី ១៣ភូមិដទៃទៀតនៅក្នុងតំបន់ជុំវិញក៏បានមកយកផលព្រៃឈើនូវអ្វីដែលពួកគេត្រូវការ។ នៅពេលវាជារដូវប្រមូលផលផ្សិតសូម្បីតែមនុស្សមកពីឆ្ងាយក៏មកដើម្បីប្រមូលផលផ្សិតដែរ។

ខ្ទមអារក្សនៅខេត្តស៊ីសាកេត ភាគខាងជើងប្រទេសថៃ

ក្នុងព្រៃនេះអ្នកភូមិប្រមូលផ្សិតណាដែលអាចបរិភោគបានស្មៅព្រៃទឹកឃ្មុំនិងជ័រទឹកដែលត្រូវបានប្រើជាឥន្ទនៈ។ ដោយសារតែវាទើបតែបានក្លាយជាព្រៃអភិរក្ស វាត្រូវបានហាមឃាត់ក្នុងការប្រមូលអុស។ ការពន្យល់ដែលបានផ្ដល់ឱ្យនោះគឺថាមានការកើនឡើងចំនួនប្រជាជនដែលប្រមូលអុសមិនមែនសម្រាប់ការប្រើប្រាស់ផ្ទាល់ខ្លួនរបស់ពួកគេទេប៉ុន្តែសំរាប់លក់ ដូច្នេះវាគឺជាវិធានការចាំបាច់ដើម្បីការពារព្រៃឈើ។

គួរបញ្ជាក់ផងដែរអនុផលព្រៃឈើគឺជាមធ្យោបាយនៃការស្វែងរកប្រាក់ចំណូលមួយ។ នៅក្នុងរដូវប្រាំងអ្នកភូមិប្រមូលជ័រទឹកមួយហៅថាណាមម៉ាណយ៉ាង(Nam ManYang)។ជ័រនេះត្រូវបានប្រើជាឥន្ទនៈសម្រាប់ធ្វើចន្លុះមានឈ្មោះថាកាបុង(kabong)។ អគ្គិសនីភាវូបនីយកម្មត្រូវបានរីករាលដាលនៅក្នុងប្រទេសឡាវដូច្នេះចន្លុះទាំងនេះមិនត្រូវបានប្រើសម្រាប់បំភ្លឺពន្លឺតែត្រូវបានលក់នៅក្នុងទីផ្សារសំរាប់ធ្វើជាការចាប់ផ្ដើមបង្កាត់ភ្លើងសម្រាប់ចង្ក្រានធ្យូង។ ខ្លះត្រូវបាននាំចេញទៅប្រទេសថៃ។ ដើម្បីប្រមូលជ័រទឹកប្រជាជនជាលើកដំបូងធ្វើការជីករន្ធក្នុងដើមឈើមួយដើម។ បន្ទាប់មកដុតភ្លើងនៅក្នុងរន្ធដើម្បីឱ្យចេញជ័រ ប៉ុន្តែដើមឈើមិនស្លាប់នៅក្នុងដំណើរការនេះទេ។ រៀងរាល់ពីរបីឆ្នាំម្ដង អ្នកភូមិនឹងចោះរន្ធមួយនៅកន្លែងផ្សេងគ្នាថ្មីមួយទៀត ហើយរន្ធចាស់គឺមិនត្រូវប្រើទៀតទេដូច្នេះវាដុះពេញឡើងវិញនិងត្រឡប់មករកសភាពដើមដែរ។ ដំណើរការនេះត្រូវបានគ្រប់គ្រងដើម្បីកុំឱ្យដើមឈើនេះងាប់។

ជាប្រពៃណីដើមឪតចឺរូខាកស្ងួតមួយដើមនឹងជាកម្មសិទ្ធិរបស់គ្រួសារមួយដែលមានសិទ្ធិក្នុងការយកជ័រពីវា។ ក្នុងគ្រួសារមួយអាចមាន៧ឬ៨ដើមនិងច្រើនបំផុត១០ដើម។ ខណៈពេលដែលវាត្រូវបានអនុញ្ញាតឱ្យយកជ័រ, មិនមានសិទ្ធិកាប់ទេ។ សិទ្ធិក្នុងការយកជ័រត្រូវបានប្រគល់អោយពីជំនាន់មួយទៅជំនាន់មួយ។

៣. ខបត្ថនៃព្រៃអារក្ស

នៅកណ្ដាលប្រទេសឡាវមានព្រៃឈើដែលគេធ្វើសក្ការៈខ្លះបានក្លាយជាតំបន់ព្រៃអភិរក្ស។ ឧទាហរណ៍នៃការភ្ជាប់ជ្រាជ្រៅរវាងជីវិតរស់នៅរបស់មនុស្សនិងព្រៃឈើដូចដែលបានឃើញក្នុងដុនណាថាណុងឡាម(Don NathaNongLam)ជាកន្លែងដែលអ្នកភូមិមានកំរិតក្នុងការប្រមូលអុសដែលជាគំនិតផ្ដួចផ្ដើមផ្ទាល់របស់គេបង្ហាញពីសក្ដានុពលសម្រាប់ការគ្រប់គ្រងធនធានដ៏មានប្រសិទ្ធិភាពដោយអ្នកភូមិខ្លួនឯងផ្ទាល់។

ឥឡូវនេះទោះជាយ៉ាងណាព្រៃឈើដែលត្រូវបានការពារម្ដងដោយសេចក្ដីស្ញើចរបស់ប្រជាជនជាទីសក្ការៈឥឡូវនេះកំពុងត្រូវបានគំរាមកំហែងដោយការពង្រីកចំការធំៗដូចជាចម្ការកៅស៊ូនិងចម្ការផ្លែឈើក៏

ដូចជាចម្ការអំពៅពីព្រោះសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្មទាំងនេះជាញឹកញាប់ទាក់ទងទៅរកការកាប់បំផ្លាញព្រៃឈើធម្មជាតិ។ គួរបញ្ជាក់ផងដែរប្រទេសឡាវមានលក្ខណៈទំនើបខាងរូបនីយកម្មយ៉ាងឆាប់រហ័សដូច្នេះមានតម្រូវការខ្ពស់សម្រាប់អនុផលព្រៃឈើនិងមានការចាប់អារម្មណ៍ដ៏អស្ចារ្យនៅក្នុងដើមជ័រស្ងួតត្រូវអារសំរាប់ធ្វើគ្រឿងផ្ទះ។ តាមគោលនយោបាយមួយរបស់ប្រទេសឡាវគឺត្រូវបានតម្រង់ទិសដើម្បីបង្កើនគម្របព្រៃឈើជាមួយព្រៃឈើពាណិជ្ជកម្ម ប៉ុន្តែក្នុងពេលកន្លងមកមានរបាយការណ៍ជាច្រើនបានពីគម្រោងការដាំដើមឈើឡើងវិញត្រូវបានគេប្រើជាលេសមួយដើម្បីចូលកាប់ព្រៃឈើធម្មជាតិ។ (ណាមូរ៉ា(Namura)ឆ្នាំ ២០០៨អាជ្ញាធរជាតិគ្រប់គ្រងដីឆ្នាំ ២០១០)

ការអភិរក្សព្រៃឈើដ៏មានប្រសិទ្ធិភាពនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គតម្រូវឱ្យមានមិនត្រឹមតែត្រូវការពិចារណាលើជីវចំរុះនិងសន្តិសុខស្បៀងប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែអំពាវនាវឱ្យគោរពតម្លៃនៃព្រៃឈើដែលត្រូវបានការពារដោយអ្នកភូមិនិងអារក្ស។ វាជាការសំខាន់ដើម្បីអនុវត្តការគ្រប់គ្រងព្រៃឈើឲ្យសមស្របទៅនឹងតំបន់ដោយមិនគួរផ្តោតលើគោលដៅជាលេខច្រើនពេកនោះទេ។

<u>ឯកសារយោង:</u>

Tran, C. T., X. Q. Le, and V. H. Vu. 2007. The Role of Indigenous Knowledge in Sustainable Development: A Case Study of the Vietnam Mountain Regions. In E. K. Boon and L. Hens (eds.) *Tribes and Tribals, Special Volume No. 1 Indigenous Knowledge Systems and Sustainable Development: Relevance for Africa*. Kamla-Raj Enterprises 215-224.

Xu, Jianchu, Erzi T. Ma, DuojieTashi, Yongshou Fu, Zhi Lu, and David Melick. 2005. Integrating Sacred Knowledge for Conservation: Cultures and Landscapes in Southwest China.*Ecology and Society* Vol. 10 Issue 2:7. http://www.ecologyandsociety.org/vol10/iss2/art7/

ឃិគូឈិយូកា